

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

GOSPODARSKI RAZVOJ IRSKE PO VSTOPU V EVROPSKO UNIJO

Ljubljana, november 2004

SIMONA SLAPNIK

IZJAVA

Študentka _____ izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom _____ in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1. IRSKA IZKAZNICA	2
1.1. Splošni podatki	2
1.2. Politično ozadje	3
1.3. Gospodarsko ozadje	4
2. KLJUČNI DOGODKI V GOSPODARSKEM RAZVOJU IRSKE	7
2.1. Obdobje pred vstopom v Evropsko unijo	7
2.2. Vstop v Evropsko unijo	8
2.3. Vstop v Evropski monetarni sistem	9
2.4. Socialni konsenz	10
2.5. Uvedba evra in Evropska monetarna unija	12
3. GLAVNI EKONOMSKI KAZALCI	13
3.1. Gospodarska rast	13
3.1.1. Osebna potrošnja	15
3.1.2. Investicije	15
3.1.3. Javna potrošnja	16
3.1.4. Sektorska razdelitev irskega gospodarstva	17
3.1.4.1. Kmetijstvo	18
3.1.4.2. Industrija	18
3.1.4.3. Storitve	21
3.2. Zunanja trgovina	21
3.3. Inflacija	24
3.3.1. Gibanje stopnje inflacije	24
3.4. Zaposlenost in brezposelnost	26
3.4.1. Gibanje zaposlenosti in brezposelnosti	26
3.4.1. Zniževanje stopnje brezposelnosti	28
4. VZROKI ZA GOSPODARSKI USPEH V DEVETDESETIH LETIH	30
4.1. Ustvarjanje imidža države	30
4.1.1. Izvozno usmerjena strategija	30
4.1.2. Strategija privabljanja tujih neposrednih investicij	31
4.1.2.1. Pristop in program pospeševanja NTI	32
4.1.2.2. Načela delovanja na področju pospeševanja NTI	33
4.1.2.3. Metode IDA pri pospeševanju NTI na Irsko	33
4.1.2.4. Vpliv privabljanja NTI na gospodarstvo	34
4.1.3. Razvojne agencije	35
4.1.4. Privabljanje turistov	36
4.2. Izobraževalni sistem	36
4.3. Sredstva iz evropskega proračuna	37
4.3.1. Programsko obdobje 1989-1993	39
4.3.2. Programsko obdobje 1994-1999	40
4.3.3. Programsko obdobje 2000-2006	40
4.3.4. Vpliv prejetih sredstev na gospodarstvo	41

5. PRIMERJAVA SLOVENSKEGA IN IRSKEGA GOSPODARSTVA	43
5.1. Investicijske spodbude	44
5.2. Socialni konsenz.....	45
5.3. Črpanje sredstev iz evropskega proračuna	46
SKLEP.....	47
LITERATURA	49
VIRI.....	51

UVOD

Lani je minilo trideset let od vključitve Irske v Evropsko unijo. V teh tridesetih letih se je iz male in nerazvite, tradicionalno revne države na robu Evrope razvila v eno izmed najhitreje rastočih gospodarstev na svetu. Vključitev Irske v Evropsko unijo je pozitivno vplivala na njen gospodarski razvoj, ki pa se je pokazal šele po dobrih 15. letih domovanja v Uniji, zato razlogov za gospodarski uspeh, ki ga je Irška doživela predvsem v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, ne gre iskati izključno v članstvu v Evropski Uniji. Menim, da je irski gospodarski razvoj splet različnih dejavnikov, med katerimi je članstvo v Evropski Uniji eden izmed pomembnejših.

Irška je šele v devetdesetih letih doživela preporod, ko se je začelo obdobje visoke gospodarske rasti, ki je značilna predvsem za obdobje od leta 1993 do 1999, ki so ga poimenovali kar obdobje »Keltskega tigra«. Takšen gospodarski razvoj je posledica strokovne in inovativne vladne politike, dobrega sodelovanja med vlado, industrijo, kmetijstvom, sindikati ter predstavniki lokalnih in regionalnih oblasti, odprtosti za mednarodno menjavo, dajanja velikega poudarka izobraževanju in tehnološkim inovacijam, mlade, dinamične in visoko izobražene delovne sile, neposrednih tujih investicij, sredstev iz evropskega proračuna,...

Postavlja se vprašanje, zakaj je do gospodarskega razvoja prišlo šele v devetdesetih letih, saj je Irška že v petdesetih letih popolnoma spremenila ekonomsko politiko, agencija za industrijski razvoj deluje že od šestdesetih let in je ena izmed najuspešnejših agencij za privabljanje tujih investicij na svetu, s priključitvijo Evropski uniji je dobila možnost vstopa na skupni notranji trg, v osemdesetih letih so Irci sklenili konsenz, ki ga je sposobna le malokatera država, temeljito so reformirali davčno politiko in šolstvo, iz evropskega proračuna so pridobili ogromno sredstev. Kljub temu se je država še v osemdesetih letih otepala z deficitom v trgovinski bilanci, visokim javnim dolgom, visoko stopnjo brezposelnosti in inflacije ter nizko gospodarsko rastjo.

Diplomsko delo je sestavljeno iz petih sklopov in se začne s prikazom splošnih značilnosti države, političnim in gospodarskim razvojem. V drugem poglavju so podani dogodki izpred nekaj desetletij, ki so pomembno vplivali na gospodarski razvoj države. V nadaljevanju je podana analiza gospodarstva od vstopa v Evropsko unijo dalje. V četrtem poglavju so prikazani vzroki, ki so vplivali na gospodarski razvoj v devetdesetih letih. V zadnjem poglavju je podana še kratka primerjava slovenskega in irskega gospodarstva, saj imata državi kar nekaj skupnih značilnosti, Slovenija pa bi lahko uporabila marsikateri irski recept za izvajanje gospodarske politike v naslednjih letih.

1. IRSKA IZKAZNICA

1.1. Splošni podatki

Otok Irska leži na skrajnem severozahodu Evrope in meri 84.421 kvadratnih kilometrov, od česar zavzema Republika Irska 70.282, Severna Irska pa 14.139 kvadratnih kilometrov. Zaradi prevladujočega jugozahodnega vetra je klima blaga, temperature pa so podobne po vsej državi. Najhladnejša meseca sta januar in februar s povprečnimi dnevnimi temperaturami med 4°C in 7°C, najtoplejša pa julij in avgust (14°C do 16°C). Ekstremne temperature pod -10°C ali nad 30°C so zelo redke. Gospodarstvo je že od nekdaj temeljilo na kmetijstvu. Vse do šestdesetih let prejšnjega stoletja je prebivalstvo večinoma živelo v ruralnih področjih. Od takrat dalje je okolje občutilo posledice politik, ki so pospeševale ustanovitev in širjenje moderne industrije z občutnim povečevanjem urbanega razvoja in s spreminjanjem vzorcev v kmetijstvu. Kljub velikim pritiskom na okolje je pozna industrializacija in prevladovanje okoljsko čiste moderne industrije preprečilo večjo ekološko škodo. Zaščita okolja je glavni cilj irske vlade. Čisto okolje je še posebej pomembno za razvoj turizma, kmetijstva in proizvodnje hrane, ribištvo in drugo na okolju temelječo industrijo ter nasploh na kvaliteto proizvodov in storitev (Facts about Ireland, 2001, str. 11, 14).

Leta 1841 je na področju današnje države Irske živelo nekaj več kot 6,5 milijona ljudi, deset let kasneje pa le še 5,1 milijona. Takšno zmanjšanje populacije je posledica smrti zaradi lakote in bolezni ter emigracij, ki jih je prav tako povzročila huda lakota, ki je na otoku pustošila med leti 1845 in 1848. Emigracije so v nadaljnjih letih postale glavna značilnost Irske. Do leta 1961 se je število prebivalcev znižalo že na 2,8 milijonov, vendar pa se je po tem letu spet začelo povečevati, predvsem kot posledica kombinacije med naravnim prirastkom prebivalstva in pozitivnih neto migracij, ki jih je povzročila naraščajoča prosperiteta. Leta 2003 je bilo na Irskem 3,979 milijona prebivalcev (Budgetary and Economic Statistics, 2004, str. 64), kar je največ po letu 1881. Največ ljudi živi v mestih Dublin (953.000), Cork (180.000), Limerick (79.000), Galway (57.000), Waterford (44.000) in Dundalk (30.000). V mestih in krajih z do 1.000 ljudi živi 60% vse populacije. Irska ima zelo mlado populacijo, saj je kar 41% prebivalcev mlajših od 25 let in 24% mlajših od 15 let (Facts about Ireland, 2001, str. 15).

Po irski ustavi je irski jezik kot nacionalni jezik prvi uradni jezik, medtem ko je angleški jezik priznan kot drugi uradni jezik. Irščina se je razvila iz oblike keltščine, s katero so se na Irskem seznanili v obdobju velikih keltskih migracij med koncem drugega tisočletja in četrtem stoletjem pred našim štetjem. Kasneje so Angleži s kolonizacijo prinesli svoj jezik, vendar je irščina ostala glavni jezik na podeželju, medtem ko se je angleščina uveljavila v mestih. S ciljem ohraniti in razširiti uporabo irščine kot ljudskega jezika so leta 1893 uzakonili »Gaelic

League«. Ob popisu prebivalstva leta 1996 je bilo uradnih »Gaeltach« prebivalcev le še 82.517, število pa se še vedno zmanjšuje. Irščina ostaja kot jezik skupnosti le še v manjših regijah ob zahodni obali. Irska ustava zagotavlja tudi svobodo vesti in svobodno izbiro poklica ter veroizpovedi. Ob popisu prebivalstva leta 1991 se je 91,6% prebivalcev izreklo za rimsko-katoliško veroizpoved, 2,5% za anglikansko veroizpoved, ostali so pripadali drugim skupinam (prezbiterijanci, metodisti,...) ali pa se niso izrekli za nobeno izmed njih (Facts about Ireland, 2001, str. 16-18, 21).

Vse od začetka 19. stoletja so se Irci množično izseljevali po celem svetu. Zato obstajajo tesne gospodarske in kulturne vezi z državami, kjer živi dobršen del populacije irskega rodu. To vključuje predvsem Veliko Britanijo, Avstralijo, Kanado, Novo Zelandijo in Združene države Amerike. Največ ljudi se je v Veliko Britanijo izselilo med veliko lakoto v letih med 1845 in 1851, naslednji večji val emigracij so zabeležili v petdesetih letih dvajsetega stoletja. Ocenjujejo, da je v Veliki Britaniji milijon ljudi irskega rodu. Izseljevanje v neevropske predele sveta (novi svet) se je začelo v začetku 19. stoletja. Tekom stoletja je emigriralo okoli 5 milijonov ljudi. Statistike kažejo, da kar 40 milijonov Američanov trdi, da ima irske korenine. Potomci nekdanjih priseljencev so danes dejavni na vseh področjih političnega, javnega, strokovnega in gospodarskega življenja. Irski imigranti so se v večjem številu začeli naseljevati v Kanado v 19. in na začetku 20. stoletja. Leta 1867 je bilo v kanadski populaciji 20% ljudi irskega porekla. V Avstraliji živi tretjina ljudi irskega porekla in je verjetno najbolj irska država zunaj Irske. Irska ima največjo stopnjo emigracije izmed vseh evropskih držav (Facts about Ireland, 2001, str. 93, 104-108).

1.2. Politično ozadje

Celotna Irska je bila do začetka dvajsetih let dvajsetega stoletja del Velike Britanije. Šele po prvi svetovni vojni se je otok razdelil. Šest severovzhodnih okrajev je ostalo pod Veliko Britanijo, preostalih 26 okrajev pa je 6. decembra leta 1921 kot irska svobodna država, pridobilo status samoupravnega ozemlja pod britansko krono. Prvo vlado novo ustanovljene države je vodil William T. Cosgrave, član stranke Cumann na nGaedheal, kasneje Fine Gael. Vse od tridesetih do sedemdesetih let je državo vodila stranka Fianna Fáil, katere ustanovitelj je bil Éamon de Valera. Leta 1937 je de Valera predstavil ustavo, s katero so Irsko proglasili za suvereno, neodvisno in demokratično državo. Do prekinitve ostalih, le še formalnih vezi z Veliko Britanijo je dokončno prišlo 18. aprila 1949, ko je 26 južnih okrajev razglasilo republiko. (Facts about Ireland, 2001, str. 35).

Po ustavi je Irska samostojna, suverena, parlamentarna republika. Šef države je predsednik, ki je izvoljen na podlagi splošnih neposrednih volitev za mandat sedmih let. Voljen je lahko le za dva mandata. Sedajšnja predsednica Mary McAleese je bila izvoljena 30. oktobra 1997. Zakonodajno oblast predstavlja dvodomni parlament (Oireachtas), ki je sestavljen iz senata

(Seanad Éireann) in predstavniškega doma (Dáil Éireann). Predstavniški dom predlaga ministrskega predsednika (tUachtarán) ter odobri imenovanje ostalih ministrov.

Irska danes vzdržuje diplomatske odnose z več kot 90 državami. Leta 1949 je bila ena izmed ustanoviteljic organizacije Svet Evrope, ki je združila vse evropske parlamentarne demokracije. Od leta 1955 je članica Združenih narodov. Druge pomembnejše organizacije, katerih članica je Irska so še: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD), Banka za mednarodne poravnave (BIS), Evropska banka za obnovo in razvoj (EBRD), Svetovna banka, Svetovna trgovinska organizacija (WTO). Leta 1973 se je skupaj z Veliko Britanijo in Dansko priključila takratni Evropski gospodarski skupnosti (Facts about Ireland, 2001, str. 94-96).

1.3. Gospodarsko ozadje

Obdobje po osamosvojitvi je bilo obdobje eksperimentiranja. Ekonomska drža stranke Cumann na nGaedheal, ki je vladala med leti 1922 in 1932, je bila precej previdna. Zagovarjala in prakticirala je proizvodnjo proizvodov v katerih je imela država primerjalne prednosti in restriktivno fiskalno politiko. To pomeni dajanje veliko prostora nacionalistom in opiranje na nekoliko izboljšano delovanje prevladujočega kmetijskega sektorja kot »motorja gospodarske rasti«. Kmetijstvo je v tistem času zaposlovalo polovico vse delovne sile. Nobeno presenečenje ni, da je irsko gospodarstvo, še vedno tesno povezano z Veliko Britanijo, v dvajsetih letih raslo tako počasi. Emigracije, za katere so dolgo krivili slabo britansko administracijo, so še naprej rasle po visoki stopnji, žvljenjski standard pa je rasel le opazno (Toniolo, Crafts, 1996, str. 398).

Velika depresija v letih 1929-1930 je prinesla nezaupnico strankini ortodoksni politiki, ki ni več obdržala podpore javnosti in jo je leta 1932 zamenjala stranka Fianna Fáil, ki jo je vodil Éamon de Valera. Stranka je bila soočena z visoko stopnjo brezposelnosti in zmanjšanim povpraševanjem po kmetijskih proizvodih v tujini, zato je začela graditi gospodarstvo na domačem industrijskem sektorju z visoko carinsko zaščito in reorganizacijo kmetijstva v smeri večje delovne intenzivnosti. Protekcionizem je v roku 20 let podvojil zaposlenost in proizvodnjo, vendar so irska podjetja proizvajala proizvode nizke kvalitete z visokimi cenami za majhen domač trg (Toniolo, Crafts, 1996, str. 399, 400).

Gospodarske razmere so se ob koncu De Valerine vladavine še poslabšale, saj se je v petdesetih letih izselilo 409.000 ljudi. Finančno ministrstvo je zato leta 1958 izdalo Program za ekonomski razvoj. Priporočila novega programa so se primarno nanašala na privabljanje tujega kapitala z davčnimi in drugimi spodbudami ter na zmanjšanje carinskih zaščit. Posledice programa so bile vidne takoj, saj se je industrijska proizvodnja od leta 1957 do 1963 povečala za 47%, medtem ko se je kmetijska proizvodnja v istem obdobju povečala le

za 1%. Od leta 1960 do 1973 so bile povprečne stopnje gospodarske rasti 4,4%, kar je približno toliko, kot v Evropi in več kot v Veliki Britaniji. Razlogi za takšno spremembo so bili v razmahu izvoza, izboljšanju pogojev trgovanja, fiskalni ekspanziji, povečanju realnih plač in razcvetu evropskega gospodarstva (Herman, 2004, str. 4).

Kljub nekaterim izboljšavam se je država proti koncu sedemdesetih in v začetku osemdesetih let še vedno spopadala z visoko stopnjo inflacije. V osemdesetih letih je ustvarila zelo nizek dohodek, medtem ko so potrošnja, nezaposlenost in javni dolg nezadržno rasli. Nezaposlenost se je povzpela na 18%, javni dolg je znašal 125% bruto nacionalnega proizvoda, v povprečju je emigriralo 1.000 ljudi na teden (Crotty, Schmitt, 2002, str. 4).

Prisotnost Irske kot evropskega visoko rastočega gospodarstva je bila značilnost devetdesetih let. Ta preobrazba je nastala kot rezultat mnogih faktorjev, posebno pa mlade in visoko izobražene delovne sile, zavezanosti k odprtemu trgu in obstoja polovice stoletja stare politike privabljanja tujih neposrednih investicij. Temu so dodali še partnerski pristop k ekonomski politiki z vsemi socialnimi partnerji (vlada, zaposleni in trgovinska združenja), ki sodelujejo pri doseganju čim boljšega gospodarskega okolja. Naslednji faktor, ki bo ohranil gospodarsko rast, je vrnitev mnogih Ircev, ki so emigrirali v osemdesetih letih in s sabo odnesli znanje in kapital. Irsko gospodarstvo je v drugi polovici devetdesetih let raslo po zavirljivi stopnji, pričakuje pa se, da se bo ta rast še nadaljevala vsaj v prvo desetletje enaindvajsetega stoletja. Visoko rast tudi v prihodnje napovedujejo na podlagi razpoložljive ponudbe visoko kvalificirane delovne sile, demografski profil pa nakazuje povečanje deleža žensk v delovni sili in še večje vračanje emigrantov. Irsko gospodarstvo je zelo odprto, z domačim trgom s samo 3,979 milijona ljudi, je Irska močno odvisna od trgovanja. Članstvo v Evropski uniji, ki se ji je Irska pridružila leta 1973, je državi omogočilo uresničitev izvozno usmerjene strategije. Velika Britanija je ostala irska največja trgovinska partnerica, vendar pa trgovina z ostalimi članicami Evropske unije predstavlja skoraj polovico njenega uvoza in izvoza (Facts about Ireland, 2001, str. 111).

Danes irsko gospodarstvo raste hitreje kot katerokoli drugo gospodarstvo na Zahodu (glej Tabela 1, na str. 6), problemi s katerimi se sooča, pa so povečini povezani z izobiljem. Glavni dejavnik irske zgodbe o uspehu je privabljanje visoko tehnoloških multinacionalk, ki so jih pritegnile predvsem davčne olajšave in obljube o izobraženi in angleško govoreči delovni sili ter konkurenčnih plačah, kar pa je zahtevalo fleksibilen izobraževalni sistem, ki bi hitro reagiral na potrebe industrije in novo komunikacijsko infrastrukturo, ki bo ustvarila podlago za uresničitev ideje o Irski kot mostu med Evropo in Združenimi državami Amerike. Na začetku devetdesetih let je večina tehnološko pomembnih multinacionalk že proizvajala na Irskem, med prvimi so bili Intel, IBM, Dell in Seagate (Crotty, Schmitt, 2002, str. 4).

Tabela 1: Rast bruto domačega proizvoda v najrazvitejših industrijskih državah, Sloveniji in Irski v obdobju od leta 1996 do 2000

Rast bruto domačega proizvoda					
Država	1996	1997	1998	1999	2000
Velika Britanija	2,6	3,4	2,9	2,2	3,3
Nemčija	0,8	1,5	1,8	1,9	3,0
Francija	1,1	1,9	3,5	3,2	4,2
Italija	1,1	2,0	1,8	1,6	2,8
ZDA	3,6	4,4	4,3	4,1	4,1
Japonska	3,3	1,9	-1,1	0,8	1,5
Slovenija	3,5	4,6	3,8	5,2	4,6
Irski	7,8	10,8	8,6	10,9	11,5

Vir: Herman, 2004, str. 6.

Gospodarski razvoj je omogočil izboljšanje socialnih kazalcev. Posebej vidne so demografske spremembe. Povečala se je pričakovana doba, zgodovinsko visoka stopnja rodnosti se je zmanjšala, močno se je zmanjšala smrtnost dojenčkov, nekoliko se je povečala tudi starost prebivalstva. Udeleženos žensk v delovni sili se je povečala za tretjino, vendar je še vedno manjša kot v drugih demokratičnih državah (42,8% v VB, 44,5% v ZDA) (Glej Tabela 2, na str. 6).

Tabela 2: Demografske značilnosti, izbrani kazalci za obdobje štiridesetih let

Kazalec	Leto				
	1950	1960	1970	1980	1990
Pričakovana doba v letih	-	69,6	71,4	72,5	74,6
Stopnja rodnosti ¹	21,3	21,4	21,9	21,8	15,1
Smrtnost dojenčkov ²	45,3	29,3	19,5	11,1	8,2
Delež prebivalstva starejšega od 65 let	10,7	11,2	11,2	10,7	11,4
Delež žensk v delovni sili	-	25,6	25,8	28,7	31,6

Opombe:

1 letno število rojstev na 1000 prebivalcev

2 število mrtvih dojenčkov starih manj kot 1 leto na 1000 prebivalcev

Vir: Crotty, Schmitt, 2002, str. 6.

Izrazit demografski dejavnik zadnjih nekaj let je tudi pritisk prebivalstva na podeželje. Ta trend je posebej močan na območju skoraj milijonskega Dublina, kjer se je populacija okoliških lokalnih skupnosti v zadnjih šestih letih povečala kar za 20%, v samem mestu pa le za 2,1%. Po eni strani prihaja do teh premikov zaradi naraščanja bivalnih stroškov, zaradi česar so se bili mnogi zaposleni prisiljeni preseliti na predmestno območje. Po drugi strani pa so se začeli na podeželje seliti tudi managerski sloji. Ta trend je značilen tudi za druga manjša irska mesta. Hiter gospodarski razvoj v devetdesetih letih je povzročil razcvet srednjega razreda, kamor sodijo podjetniki, managerji, obrtniki, učitelji, zdravniki, uradniki, kmetje itd. Le okoli 6% populacije se uvršča v višji dohodkovni razred, med njimi so npr. vrhunski poslovneži in veliki zemljiški posestniki. Preostalih 28% prebivalstva, večinoma skoncentriranega v urbanih središčih, so nekvalificirani delavci in brezposelni. Mnogo delovnih mest v tej kategoriji zapolnijo priseljenci – nov fenomen v tej tradicionalni deželi emigrantov (O'Rourke, 2003, str. 42).

2. KLJUČNI DOGODKI V GOSPODARSKEM RAZVOJU IRSKE

2.1. Obdobje pred vstopom v Evropsko unijo

Irska je bila še dolgo po osamosvojitvi, predvsem gospodarsko, odvisna od Velike Britanije. Odvisnost od svoje sosede je glede na dolgo skupno zgodovino logična, mogoče je iz tega razloga logična tudi strategija zunanje in industrijske politike, ki jo je država ubrala v tridesetih letih prejšnjega stoletja, zagotovo pa takšna odločitev ni prinesla gospodarskega razvoja. Industrijski sektor je obsegal majhno število proizvajalcev, ki so večinoma proizvajali hrano, pijačo in tekstil in to skoraj izključno za domač trg.

Pomemben korak, ki je Irsko popeljal na pot uspeha, je bil narejen leta 1958 s sprejetjem prvega izmed serije programov gospodarskega razvoja (»Program for Economic Expansion«). Sprememba politike v petdesetih letih je bila mešanica zavezanosti k liberalizaciji trgovine, vrste posrednih in neposrednih subvencij privatnim podjetjem in ničelne stopnje davka na dobiček od izvoza. Angleško-Irski sporazum o prosti trgovini leta 1965 je prispeval k postopnemu odpiranju irskega gospodarstva. Leta 1969 je bila ustanovljena organizacija IDA (Industrial Development Authority), ki ji je bila dodeljena vloga pospeševanja industrije, podpiranja domačega sektorja in spodbujanja tujih podjetij za investiranje na Irskem in to v izvozno usmerjenih rastočih sektorjih, kot sta elektronika in farmacija. Cilj tega je bila oživitev neučinkovite domače industrije. Do zgodnjih osemdesetih let je večina domače industrije propadla, bila v krizi ali pa se je preoblikovala. Vendar je bila ta mešanica politik ravno tisto, kar je bilo potrebno za prihajajoč val ameriških neposrednih investicij, v nasprotju z napovedano politiko, katere cilj je bil graditi na osnovi domačega kmetijstva in industrije.

Močna stopnja odvisnosti med Irsko in Veliko Britanijo, ki se je nadaljevala vse do poznih petdesetih let, je začela slabeti šele po usmeritvi k neposrednim tujim investicijam in izvozno usmerjeni industrijski politiki. Tako je v petdesetih letih 90% vsega irskega izvoza še vedno bilo namenjenega v Veliko Britanijo, vendar se je ta delež kasneje strmo zmanjševal in se v sredini devetdesetih let ustalil na okoli 20% (Bradley, 2004, str. 25-26).

K usmeritvi k liberalni trgovini in aktivnemu spodbujanju investicij so pripomogle posebne okoliščine (Bradley, 2004, str. 27-29):

- Neuspeh prejšnje protekcionistične politike je bil tako očiten, da je nobena politična stranka ali domač lobi ni hotel ohraniti.
- Spekter znanja, dosegljivega v irskem javnem sektorju je bil precejšen, deloma tudi zaradi zapuščine prejšnje vpetosti v Veliko Britanijo.
- Uspešna obnova Evrope in vse večja pomembnost Evropske gospodarske skupnosti je ponudila priložnost pridobiti nekaj hitro rastočih tokov ameriških investicij v zahodno Evropo.
- Hitro izpopolnjevanje tehnologije in zniževanje transportnih in komunikacijskih stroškov v šestdesetih letih je pospešilo dotok tujih investicij multinacionalnih korporacij, ki so spektakularno »cvetele« vse od poznih osemdesetih let naprej.

2.2. Vstop v Evropsko unijo

Irski je članstvo v Evropski Uniji doslej res dobro delo. Le malo je članic, ki bi se lahko pohvalile s tako blagodejnim vplivom, kot ga je članstvo v Uniji imelo na irsko gospodarstvo (Avšič, 2000, str. 69). Odločitev Republike Irske, pristopiti k Evropski gospodarski skupnosti so označili kot »verjetno najpomembnejšo in najbolj dolgoročno odločitev v zunanji politiki vse od osamosvojitve države«. Vključitev je vodila k gospodarskemu razvoju, političnemu sodelovanju in skupnemu pristopu k zunanji in varnostni politiki (Crotty, Schmitt, 2002, str. 12).

Irška se je pridružila takratni Evropski gospodarski skupnosti 1. januarja 1973, skupaj z Veliko Britanijo in Dansko. Članstvo v Evropski uniji je središče vladne politike ter ogrodja, znotraj katerega vlada pospešuje cilje zunanje politike. Članstvo omogoča irskim izvoznikom neomejen dostop do notranjega trga ter črpanje sredstev iz evropskega proračuna, kar je v veliki meri prispevalo k irskemu gospodarskemu uspehu. (Facts about Ireland, 2001, str. 96). Drugi pozitivni učinki priključitve Irske k Evropski uniji so še (Filipčič, 2003, str. 11-12):

- Zmanjšanje ekonomske odvisnosti od Velike Britanije. Funt je bil eden tistih simbolov, ki jih je Irška podedovala od Velike Britanije, britanski funt pa je bil vedno več vreden od irskega.

- Irska kot najbližja točka Evropske unije Združenim državam Amerike. Irska se je izkazala kot dobra izhodiščna točka za ameriška podjetja, ki želijo vstopiti na evropski trg, saj je najbližje ležeča država Evropske unije Severni Ameriki.
- Neposredne tuje investicije. Za Irsko je po letu 1973, ko se je vključila v tedanjo Evropsko gospodarsko skupnost, značilna izjemna rast pritokov neposrednih tujih investicij, predvsem iz ZDA. Ključne irske prednosti pri privabljanju tujih investicij so nizki stroški (stroški nakupa in najema prostorov, nizki telekomunikacijski stroški,...), dodatne spodbude (10% davek na dobiček, kapitalske dotacije, posojila za nakup nepremičnin, subvencije pri plačilu najemnin, vlaganje v šolanje kadrov, v raziskovanje in razvoj, ugodna posojila za nakup tehnologije), angleško govoreča, visoko izobražena, usposobljena in mlada delovna sila, urejena infrastruktura, podpora vlade.

Irska je bila ob vstopu v Evropsko unijo najmanj razvita članica (raven bruto domačega proizvoda je znašala le 58% povprečja EU), a je z naglim gospodarskim razvojem več kot samo dohitela petnajsterico (leta 1996 je BDP že presegal povprečje evropskega za 5 odstotnih točk). Relativno zvišanje življenjskega standarda glede na standard EU lahko razberemo iz dejstva, da je irski bruto domači proizvod, ki je vse do konca osemdesetih let ostajal približno na dveh tretjinah bruto domačega proizvoda EU, ujel in presegel povprečje EU (Debevec, 2003, str. 20).

2.3. Vstop v Evropski monetarni sistem

Ustvarjalci ekonomske politike na Irskem so od petdesetih let dalje vedno poudarjali potrebo po soočenju s posledicami ekstremne odprtosti gospodarstva, po spodbujanju izvoza v smeri hitro rastočih trgov in proizvodov ter biti v koraku z vsemi evropskimi razvojnimi tokovi. Zato se je Irska leta 1979 pridružila Evropskemu monetarnemu sistemu in tako prekinila dolgoletno povezanost z britanskim funtom pa tudi z globoko gospodarsko in psihološko odvisnostjo od Velike Britanije.

Cilj vključitve v Evropski monetarni sistem je bila monetarna disciplina, ki bi povečala irsko kredibilnost v očeh tujih investorjev, zmanjšanje stopnje inflacije in obrestnih mer. Toda na začetku je neustrezna fiskalna politika in preusmeritev valute v mehanizem deviznih tečajev kredibilnost le oslabila, obrestne mere pa so ostale na visoki ravni. Cenovna stabilnost in nizke obrestne mere so dosegli šele v začetku devetdesetih let. To je zmanjšalo stroške servisiranja javnega dolga, ki je v osemdesetih letih dosegel 125% bruto domačega proizvoda, zmanjšalo pa je tudi fiskalna bremena države (Toniolo, Crafts, 1996, str. 403).

Neposreden cilj vključitve v Evropski monetarni sistem je bila osvoboditev iz spon šibkega funta. Leta 1986 je bil postavljen fiksni devizni tečaj glede na nemško marko v razmerju 1IRL£ = 2,65DEM in zdelo se je, da je bil cilj do zgodnjih devetdesetih let dosežen. Izstop

Velike Britanije iz mehanizma deviznih tečajev septembra 1992 je povzročil krizo, vendar se je Irska trudila, da ne bi bilo treba devalvirati valute, saj si je le stežka pridobila kredibilnost. Irska centralna banka je bila prisiljena zvišati obrestne mere da bi zaščitila domačo valuto, kar je povzročilo manjšo konkurenčnost irskega izvoza. Napori, da bi rešili valuto pred špekulanti so trajali le štiri mesece. Januarja 1993 je vlada morala pristati na devalvacijo funta za 8% če je še hotela prodajati svoje proizvode v Veliko Britanijo. S propadom mehanizma deviznih tečajev v sredini leta 1993 je irski funt postal ena najmanjših neodvisnih valut na svetu (Toniolo, Crafts, 1996, str. 403).

2.4. Socialni konsenz

Prvi program gospodarskega razvoja so na Irskem sprejeli že leta 1958, najpomembnejši konsenz se je zgodil leta 1987 in je pomenil soglasje med vsemi socialnimi partnerji, leta 2000 pa je bil podpisan že 5. nacionalni program partnerstva (Toniolo, Crafts, 1996, str. 398-404).

Brez socialnega partnerstva Keltski tiger ne bi doživel renesanse. Socialni partnerji so si ga zamislili med krizo leta 1987, da bi državi prihranili ponižanje zaradi receptov Mednarodnega denarnega sklada za zategovanje pasu. Država s 3,7 milijona prebivalcev je bila na repu Evrope, gospodarstvu, v glavnem kmečkemu je zmanjkovalo sape. Ob 20% brezposelnosti so številni Irci odhajali po svojo priložnost v tujino. Zamislili so si izviren načrt, katerega bistvene sestavine se od takrat niso spremenile: zmernost pri plačah in prizanesljivo obdavčenje za podjetja ter velike naložbe v izobraževanje. Prav sposobnost socialnih partnerjev za sporazumevanje o gospodarski strategiji je bila po besedah takratnega premiera Raya MacSharryja eden bistvenih dejavnikov za irski uspeh. Program nima teže zakona. Teoretično ga lahko upoštevajo le podjetja, ki to želijo, v skladu z načelom prostovoljnosti, ki vlada v socialnih odnosih. Gre skoraj za referendum: skoraj 500.000 ljudi se odloči za partnerstvo. Tudi civilna držba mu daje polnomočje: združenja brezposelnih, verska združenja, državni svet žensk, majhna in srednja podjetja, trgovinske zbornice (M.C.V., 2000, str. 69).

Prvi socialni konsenz je bil poimenovan Program za nacionalno oživitev (Programme for National Recovery, PNR, 1988-1990) in je bil dogovorjen med vlado Fienne Fail in socialnimi partnerji. Glavni cilji programa so bili (OECD Economic Surveys – Ireland, 1989, str. 17):

- zmanjšanje zadolževanja državne blagajne na 5% do 7% z namenom stabilizirati proračunski deficit do leta 1990,
- doseči nižjo stopnjo inflacije in obrestnih mer,
- izboljšati davčni sistem, vključno z zmanjšanjem davkov na dohodek,

- ustaliti rast plač na letno stopnjo, ki v povprečju ne bi presegla 2,5% med leti 1988 in 1990.

Sindikati so se strinjali s korenito reformo javnih financ z namenom izboljšanja gospodarskih razmer. Dotlej še vedno relativno zaprto gospodarstvo so povsem odprli, vzpostavili izjemno ugodne razmere za tuje naložbe, znižali davke na dobiček na eno najnižjih stopenj v svetu (10%), izboljšali sistem izobraževanja, znižali stroške zaposlitve... V letih 1991-93 in 1994-97 sta se izvajala še dva programa, ki sta pripomogla k povečanju razpoložljivega dohodka zaposlenih. Leta 1997 je bil zapisan četrti program, poimenovan Partnerstvo 2000, katerega cilj je bil popeljati državo v novo tisočletje in uskladiti želje vseh interesnih skupin (Herman, 2004, str. 19). Spomladi leta 2000 so v Dublinu podpisali že peti nacionalni program partnerstva, ki je za prihodnja tri leta določal pravila gospodarske in socialne igre na Irskem (M.C.V., 2000, str. 70).

Kmalu po sprejetju ekonomskega programa se je položaj začel izboljševati. K temu so prispevali številni dejavniki, med katerimi še posebej izstopajo učinkovita apreciacija irskega funta, padec cen nafte, oživitev mednarodne trgovine in precejšnja fiskalna konsolidacija. Precejšen uspeh je doseglo tudi učinkovito omejevanje plač ter povečanje zaupanja v gospodarstvo. Zaradi deprecijacije ameriškega dolarja in zmanjšanja vrednosti angleškega funta po letu 1985 se je irski funt okrepil, kar je znižalo stopnjo inflacije. K nižji stopnji inflacije je precej prispeval tudi padec cen nafte. Pozitiven vpliv na bruto domači proizvod je imela nepričakovano hitra rast irskih izvoznih trgov, kar je predstavljalo protiutež padanju domačega povpraševanja zaradi pospešene fiskalne konsolidacije v tem obdobju. K uspešnemu preobratu irskega gospodarstva so prispevali tudi zelo ugodni zunanji dejavniki. (OECD Economic Surveys – Ireland, 1989, str. 35).

Petnajst let po nastanku so bili učinki partnerstva osupljivi. Od leta 1996 dalje Irsko z več kot 8% gospodarsko rastjo presega vse rekorde držav OECD. Proračunski presežki dosegajo 5% proračuna. BDP na prebivalca presega nemškega. Irsko je leta 2000 postala prvi izvoznik programske opreme v svetu, pred Združenimi državami in Singapurom. Omejitev obdavčitve podjetij na 10% je imela čudežne učinke. Na pobudo razvojne agencije Ireland Development Agency so tuja podjetja drvela na Irsko, še posebej ameriške korporacije. Na Irsko odpade 40% ameriških naložb v Evropi (M.C.V., 2000, str. 69-70).

Po drugi strani pa irski model ogroža predvsem inflacija, ki lahko podre ravnotežje plač in davkov. Irsko je ponujala podjetjem izdatke za plače, ki so bili nižji od 70% evropskega povprečja, vendar zaradi pomanjkanja delovne sile podjetja ponujajo višje plače. Mladi iz Vzhodne Evrope, ki so dobro usposobljeni, bi lahko naredili iz svojih držav nevarne tekmece. Visoke cene nepremičnin v Dublinu in pomanjkanje infrastrukture – na otoku ni nobene avtoceste – bi tudi lahko zavrle razvoj podjetij (M.C.V., 2000, str. 70).

Bistvena komponenta uspeha irskega gospodarstva bo tudi v prihodnosti nadaljevanje partnerstva, ki je dosedaj veliko pripomogel k razvoju. »Partnerstvo 2000« bo zato ključni element ohranjanja konkurenčnosti gospodarstva, vendar pa bo potrebno vpeljati nove načine doseganja in vzdrževanja le-te, saj se bo pritisk iz tujine povečal, zaradi vse večje globalizacije pa bo potreben hiter odgovor na priložnosti, ki se ponujajo. Tudi struktura in glavni akterji konsenza se spreminjajo in se bodo spreminjali tudi v prihodnosti, zato bo partnerstvo potrebno stalno obnavljati. Velik pomen igra fleksibilnost podjetij, kajti konkurenčna bodo lahko le podjetja, ki bodo dovolj fleksibilna in dolgoročno usmerjena, da bodo zaznala in izkoristila priložnosti in se znala izogniti grožnjam (The Competitiveness Challenge Council Summary Statement, 2004).

2.5. Uvedba evra in Evropska monetarna unija

Irska je 1. januarja 1999 skupaj s še 11 državami članicami Evropske unije postala del Evro področja¹. Države so za vstop v Evropsko monetarno unijo morale izpolniti štiri Maastrichtske konvergenčne kriterije, ki predstavljajo minimalne zahteve glede stabilnosti pri vodenju monetarnih, fiskalnih in deviznotečajnih politik držav članic. Ti kriteriji so (Three Year Strategic Plan, 2001, str. 4):

- stabilnost cen, saj stopnja inflacije ne sme presegati povprečja treh držav članic EU z najnižjo stopnjo inflacije za več kot 1,5 odstotne točke, dolgoročne obrestne mere pa ne smejo presegati povprečja treh držav članic EU z najnižjo stopnjo inflacije za več kot 2 odstotni točki,
- proračunski primanjkljaj ne sme presegati 3% bruto domačega proizvoda,
- javni dolg ne sme presegati 60% bruto domačega proizvoda,
- stabilnost deviznih tečajev (države morajo zagotoviti vsaj dveletno stabilnost z dovoljenimi nihanjem znotraj dogovorjenega mehanizma deviznih tečajev).

Irska je z lahkoto izpolnila vse štiri Maastrichtske kriterije za vstop v Evropsko monetarno unijo. Inflacija je bila leta 1999 1,6%, javni dolg je znašal 52% bruto domačega proizvoda, proračunski suficit pa 2,4% bruto domačega proizvoda (Budgetary and Economic Statistics, 2004, str. 7, 8, 65). Z vstopom v Evropsko monetarno unijo leta 1999 so na Irskem obrestne mere padle za približno 3 odstotne točke, če upoštevamo še stopnjo inflacije, ki je višja kot v drugih državah Evro področja, so realne obrestne mere padle na zgodovinsko nizko raven. V kombinaciji s šibkim evrom so v začetku tisočletja monetarni pogoji bili izredno ugodni, kar je vodilo k hitri kreditni ekspanziji (Economic Survey of Ireland, 2001, str. 3).

¹ 1. januarja 1999 je skupno valuto prevzelo naslednjih 11 članic EU: Avstrija, Belgija, Francija, Grčija, Italija, Irska, Luksemburg, Nemčija, Nizozemska, Portugalska in Španija. Švedska in Velika Britanija nista izpolnjevali zahteve glede dvoletnega članstva v ERM, na Danskem pa referendum o pridružitvi evro področju še vedno ni uspel.

Vseh 12 držav je prevzelo skupno valuto evro, skupno monetarno politiko in politiko deviznega tečaja. Odgovornost za izvajanje obeh politik je prevzela Evropska centralna banka. Njen glavni srednjeročni cilj je ohraniti cenovno stabilnost, pri čemer mora upoštevati splošno zastavljeno ekonomsko politiko Unije. (Three Year Strategic Plan, 2001, str. 6).

Z vstopom v Evropsko monetarno unijo se je domači 4 milijonski trg vključil v več kot 300 milijonski evropski skupni trg. Trgovanje z drugimi državami evro območja se je poenostavilo, najbolj vidne ovire pri tem so postale jezikovne in kulturne razlike. Priložnosti za irska podjetja so se povečale, večja pa je tudi konkurenca, ki je v večji meri posledica transparentnosti cen na trgu blaga in storitev, pa tudi na trgu delovne sile in kapitala. (The Competitiveness Challenge Council Summary Statement, 2004).

3. GLAVNI EKONOMSKI KAZALCI

3.1. Gospodarska rast

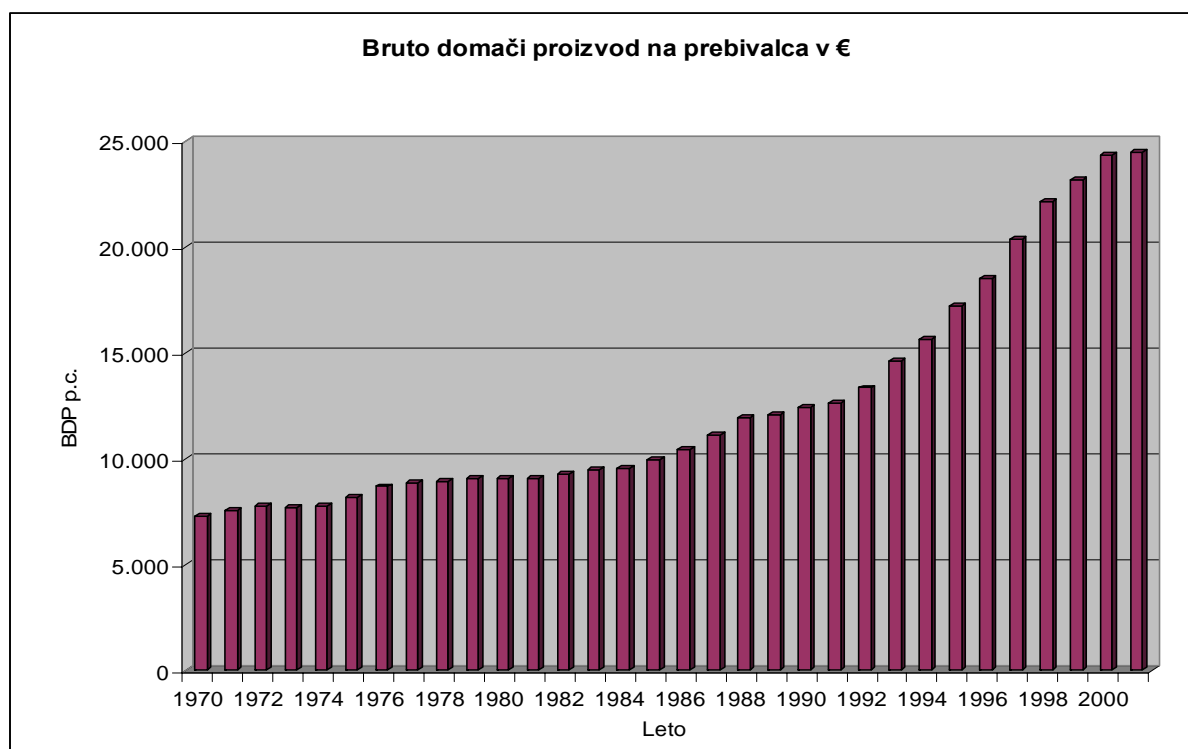
Tabela 3: Bruto domači proizvod v mio € za leta 1970, 1980, 1991 in 2000 ter deleži posameznih komponent

BDP v mio € v tekočih cenah in struktura v %								
	1970		1980		1991		2000	
Osebna potrošnja	1.424,9	68,9	7.880,8	65,8	22.963	60,9	50.158	48,8
Javna potrošnja	303,1	14,7	2.380,8	19,9	6.020	16,0	12.964	12,6
Investicije v osnovna sredstva	461,7	22,3	3.479,1	29,0	6.440	17,1	24.926	24,2
Prirast zalog	44,6	2,1	-146,2	-1,3	801	2,1	819	0,8
Izvoz blaga in storitev	764,7	37,0	5.936,7	49,6	21.812	58,0	100.147	97,4
Uvoz blaga in storitev	-930,2	-45,0	-7.551,1	-63,0	-19.936	-52,9	-86.770	-84,4
Statistična napaka	-	-	-	-	-422	-1,2	600	0,6
Bruto domači proizvod	2.068,8	100,0	11.980,1	100,0	37.678	100,0	102.844	100,0
Neto faktorski prihodki iz tujine	37,0		-458,3		-4.082		-14.750	
Bruto nacionalni proizvod	2.105,8		11.521,8		33.596		88.094	

Vir: OECD Economic Surveys – Ireland, 1989, str. 106; Budgetary and Economic Statistics, str. 14.

Leta 1970 je osebna potrošnja k bruto domačemu proizvodu prispevala več kot dve tretjini, sledile so investicije z 22% in javna potrošnja s 15%. Trgovinska bilanca je bila vse do sredine osemdesetih let negativna, tako je leta 1970 uvoz za 8 odstotnih točk presegal izvoz, slednji pa je zavzemal 37% celotnega bruto domačega proizvoda. Ob začetku novega tisočletja (leto 2000) k irskemu bruto domačemu proizvodu še vedno polovico prispeva osebna potrošnja, četrtno pa investicije v osnovna sredstva. Javna potrošnja se je do leta 1980 dvignila že na 20% vendar se je nato začela postopno zniževati in je leta 2000 k BDP prispevala le še 13%. Največji porast v tridesetletnem obdobju je zabeležil izvoz, saj je narasel na kar 97% BDP in za 13 odstotnih točk presegal uvoz, tako da je leta 2000 Irska beležila 150% pokritost uvoza z izvozom. (glej Tabelo 3, na str. 13).

Slika 1: Bruto domači proizvod na prebivalca v € za obdobje 1971 – 2003

Vir: Budgetary and Economic Statistics, 2004, str. 12-13.

Bruto domači proizvod je v obdobju tridesetletnega članstva v Evropski uniji (1973-2003) narasel za 319% in je leta 2003 znašal 24.529 € na prebivalca. Bruto domači proizvod se je leta 1978 glede na leto 1977 povečal za 7,5%, vendar je Irska nato v osemdesetih letih beležila zelo slabo gospodarsko rast, le-ta je bila leta 1983 le 0,1%. Rast bruto nacionalnega proizvoda je bila v letih 1982 in 1983 celo negativna. Šele na prehodu iz osemdesetih v devetdeseta leta se je gospodarstvo spet postavilo na noge, v šestletnem obdobju (1995 – 2000) je raslo v povprečju po 9,9% letni stopnji. (glej Tabelo 1 v prilogi).

Pomembno vlogo v strukturi bruto nacionalnega proizvoda igrajo neto faktorski prihodki, saj so leta 2000 zavzemali že 17% bruto nacionalnega dohodka. Istega leta se je BDP glede na prejšnje leto povečal za 6,9%, BNP pa le za 0,1%, kar je najnižja rast te postavke od sredine osemdesetih let dalje. Tako velika razlika med rastjo BDP in BNP je posledica velikega števila tujih podjetij v irskem gospodarstvu in s tem posledično dejstva, da je Irska dovolila neomejeno repatriacijo dohodka (Economic Review and Outlook 2003, str. 6).

3.1.1. Osebna potrošnja

Že v letih 1977 in 1978 je bilo irsko gospodarstvo najhitreje rastoče izmed vseh OECD držav, saj je bila gospodarska rast več kot 7%. K temu je največ prispevala hitra rast osebne potrošnje, saj se je v letu 1978 glede na leto 1977 povečala za 8,5%, kar je prispevalo k povečanju domačega povpraševanja in investicij. Obseg prodaje na drobno je rasel po 15% letni stopnji, kar je bila posledica nakupa novih avtomobilov in drugih trajnih dobrin. Izdatki za osebno potrošnjo so se skozi celotno obdobje gibal podobno kot bruto domači proizvod, saj višji življenjski standard povzroči večjo ekonomsko moč prebivalstva (OECD Economic Surveys – Ireland, 1979, str. 4).

3.1.2. Investicije

Tabela 4: Razčlenitev domačih investicij v obdobju 1953-1989

Investicije v %						
	Stanovanja	Druge zgradbe	Ceste	Transport	Kmetijska mehanizacija	Drugi stroji
1953-9	17,1	37,0	5,6	14,1	5,5	20,6
1960-9	15,9	33,5	4,3	14,4	4,8	27,1
1970-9	22,9	26,8	2,1	12,4	4,5	31,3
1980-9	22,4	24,2	3,7	14,0	2,5	33,2

Vir: Toniolo, Crafts, 1996, str. 406.

Že v prvem nacionalnem programu (White Paper) leta 1958 so opozorili na nezadostnost prihrankov kot osnovo za vlaganje v investicije, ki bi omogočile slediti naraščajočim standardom v Evropi. Skozi celotna petdeseta leta so bile investicije na Irskem zelo skromne, vendar so v naslednjem desetletju hitro narasle. Skozi sedemdeseta leta so investicije kar nekajkrat presegle 30% bruto domačega proizvoda, v osemdesetih letih pa so se spet zmanjšale. Delež kmetijske mehanizacije v investicijah se je od petdesetih let naprej stalno manjšal, medtem ko je delež drugih strojev naraščal. Precej visoke in stabilne so bile ves čas

investicije v transport. Nekateri kritiki menijo, da Irci preveč investirajo v javni sektor, saj so te investicije kar dvakrat večje kot v drugih državah. (Toniolo, Crafts, 1996, str. 404, 405).

3.1.3. Javna potrošnja

Tabela 5: Struktura javnih prihodkov in odhodkov v % za leti 1980 in 1990

Struktura javnih prihodkov		
	1980	1990
Davek na dobiček	4,1	4,9
Prispevki za soc. zavarovanje		
- delodajalci	8,8	8,8
- zaposleni	4,6	5,8
Dohodnina	29,9	31,1
Davki na potrošnjo	40,9	40,1
Nedavčni prihodki	11,7	9,3
Celotni javni prihodki	100,0	100,0
Struktura javnih izdatkov		
	1980	1990
Investicije v gospodarstvo	9,9	4,6
- od tega IDA	37,2	26,3
Gospodarska infrastruktura	9,1	7
Socialna infrastruktura	6,9	2,9
Celotne javne investicije	25,9	14,5
Plačilo obresti na javni dolg	12,2	18,8
Tekoči transferji	22,6	29,4
Nakup blaga in storitev	19,2	19,7
Subvencije	20,1	17,6
Celotni javni izdatki	100,0	100,0
Javni prihodki kot % BNP	37,7	43
Javni izdatki kot % BNP	43,5	44,5
Proračunski deficit / suficit kot % BNP	-4	-0,7
Javni dolg kot % BNP	87	104

Vir: OECD Economic Surveys – Ireland 1991, str. 128.

Največ proračunskih sredstev Irska nameni za javne investicije, tekoče transferje, subvencije, skoraj petino sredstev je leta 1990 namenila za servisiranje javnega dolga. Slednje je

posledica visoke ravni javnega dolga v sredini osemdesetih let, ki pa ga je državi uspelo zmanjšati z reformo davčne politike. Velik del sredstev iz državnega proračuna dobi razvojna agencija IDA, leta 1980 so ta sredstva presejala tretjino sredstev namenjenih gospodarstvu (glej Tabela 5, na str. 16).

Raven javnega dolga je v sredini osemdesetih let močno narasla (med leti 1980 in 1986), predvsem kot posledica naraščajočih obrestnih mer, ki so povzročile višje stroške servisiranja dolga ter zmanjšanega zaposlovanja podjetij v domači lasti, ki je vodilo do zmanjšanja davčnih prihodkov, po drugi strani pa je vse večja brezposelnost zahtevala vse večje prerazdeljevanje dohodka. Leta 1987 sprejeti restriktivni ukrepi fiskalne politike so zmanjšali povpraševanje državne blagajne po zadolževanju, česar posledica je bila stabilizacija javnega dolga na ravni iz začetka osemdesetih let (Filipič, 1995, str. 22-23).

Javni dolg se je v začetku devetdesetih let zmanjšal na okrog 90% bruto domačega proizvoda, leta 2003 je dosegel le 34%, kar je najnižja stopnja v Evropi. Proračunski deficit se je v sredini devetdesetih let prevesil v suficit in leta 2000 znašal 4,4% BDP (Budgetary and Economic Statistics, 2004, str. 7, 8). Nekatero davčne reforme, ki so poskrbele za bolj progresivno razdelitev dohodka, so bile izpeljane v zadnjih 15 letih. Zmanjšane so bile davčne olajšave tako za podjetja kot privatne davčne zavezance. Prišlo je do velikega zmanjšanja najvišjih davčnih stopenj za podjetja. Te so leta 1988 znašale 50%, z letom 2003 pa so padle na vsega skupaj 12,5% in veljajo za vsa podjetja, ne glede na status oziroma sektor v katerem delujejo.

3.1.4. Sektorska razdelitev irskega gospodarstva

Tabela 6: Razdelitev bruto domačega proizvoda po sektorjih za leta 1970, 1980 in 1990

Razdelitev BDP po sektorjih v %			
	1970	1980	1989
Kmetijstvo, gozdarstvo in ribištvo	16,9	11,6	11,0
Industrija	36,2	37,3	37,0
Distribucija, transport in komunikacije	19,0	17,7	17,6
Državna administracija in obramba	5,8	6,8	5,9
Druge storitve	24,6	31,2	33,5
Finančne storitve	-2,5	-4,5	-5,1
	100,0	100,0	100,0

VIR: OECD Economic Surveys – Ireland, 1991, str. 136.

3.1.4.1. Kmetijstvo

V sedemdesetih letih je imelo kmetijstvo pomemben vpliv na visoko gospodarsko rast. Močno je poraslo investiranje v tej gospodarski panogi, ki je bilo predvideno v načrtu modernizacije kmetijstva. Investicije so financirali iz prihodkov iz samega kmetijstva ter kreditov, ki so jih odobrile kreditne institucije. Kmetijstvo na Irskem ostaja pomembna panoga, na kar kaže podatek, da je leta 1989 kot sektor prispevalo 11% k bruto domačemu proizvodu in da je še leta 1997 zaposlovalo več kot 10% vse delovne sile. Skupaj s prehransko industrijo kmetijstvo prispeva 40% k neto izvozu Irske (Kmetijstvo samo prispeva 10%).

3.1.4.2. Industrija

Do petdesetih let je celotna irska industrija temeljila na uvozno usmerjeni industrializaciji, katere cilj je bil uvoz nadomestiti z domačimi proizvodi, ki so jih ščitili z visokimi carinami. Po dveh desetletjih zaprtega gospodarstva pred tujo konkurenco so le morali priznati, da takšen gospodarski razvoj ni vzdržen. Z namenom odpreti gospodarstvo prosti trgovini so razvili domiselno industrijsko politiko. Davčne olajšave in subvencije so privabile tuje neposredne (»green field«) izvozno usmerjene investicije in panoge, ki prej niso bile značilne za irsko proizvodno industrijo. Podoben paket spodbud so uporabili tudi za novo nastajajoča podjetja v domači lasti, ki so proizvajala izključno za tuje trge. Prvo občutno povečanje liberalizacije pomeni prostotrgovinski sporazum med Irsko in Veliko Britanijo, ki je bil sklenjen leta 1966 (Walsh, Whelan, 2000, str. 2, 3).

Industrijska proizvodnja je proti koncu sedemdesetih let rasla že po 9% letni stopnji, k čemer je pripomogla predvsem vse večja izvozna usmerjenost. V osemdesetih letih se je začela kazati dvojnost v irskem proizvodnem sektorju. Na eni strani se je znašla domača tradicionalna industrija, na drugi pa tako imenovana »nova industrija«, večinoma v lasti tujcev. Podružnice tujih podjetij so hitro širile svojo proizvodnjo, še posebej hitro je rasla vrednost izvoza, medtem ko so se domača podjetja soočala s šibkim domačim povpraševanjem in nekonkurenčnostjo. Podjetja v tuji lasti so relativno izolirana od ostalega irskega gospodarstva, zato izjemna rast v proizvodnji in izvozu tujih podjetij ni oživila domačega povpraševanja (OECD Economic Surveys – Ireland, 1985, str. 13, 15).

S prilivom tujih neposrednih investicij se je spremenila sektorska struktura irske industrije. Tradicionalne industrijske panoge so izpodrivale visokotehnološke panoge. Moderna podjetja z visoko produktivnostjo na Irskem so večinoma v tuji lasti, domača podjetja pa beležijo nizko produktivnost, ki upada od sedemdesetih let dalje. Čeprav je struktura industrijske proizvodnje podobna drugim razvitim majhnim evropskim državam, se za agregatnimi številkami skriva velik razkorak med rezultati domače in tuje industrije. V poznih

osemdesetih letih je industrijska proizvodnja na zaposlenega v tujih podjetjih presegala domačo za več kot dvainpolkrat. Skrb vzbujajo – tako pri podjetjih v domači kot tuji lasti – nizke investicije v raziskave in razvoj, predvsem pa njihov negativni trend (Lukač, 1998, str. 19).

Leta 1987 so tuja podjetja ustvarila 65% vse proizvodnje, zaposlovala pa le 43% vse delovne sile. 23% proizvodnje so prispevala podjetja iz Evropske unije, ostalih 77% pa neevropska, večinoma ameriška podjetja. 45% delovne sile je zaposloval sektor elektrotehnike, daleč za njim je še strojništvo, farmacija in drugi sektorji (glej Tabelo 7, na str. 19).

Tabela 7: Tuja podjetja v irskem gospodarstvu (delež celotne proizvodnje in zaposlenosti za leto 1987)

Tuja podjetja v irskem gospodarstvu		
	Zaposlenost	Proizvodnja
Celotna proizvodnja	100,0	100,0
- domača podjetja	57,2	35,0
- tuja podjetja	42,8	65,0
- EU	37,8	22,7
- drugo	62,2	77,3
Dejavnosti, v katerih delujejo tuja podjetja		
Pisarniška oprema in oprema za obdelavo podatkov	17,5	29,1
Farmacija	12,8	21,2
Elektrotehnika	43,0	21,3
Strojništvo	19,0	8,7
Drugo	7,7	19,7

Vir: OECD Economic Surveys – Ireland, 1991, str. 108.

ZNAČILNOST PODJETIJ V DOMAČI LASTI

Več kot 90% podjetij v domači lasti so mala ali srednje velika podjetja in delujejo v sektorjih metalurgije, inženiringa, proizvodnje hrane in storitev. 35 % vse proizvodnje izvozijo. Od leta 1995 dalje je sektor v domači lasti v povprečju ustvaril 12.000 delovnih mest, medtem ko je na drugi strani 9.000 ljudi izgubilo delo. Po dolgem obdobju stagniranja in prestrukturiranja se danes stanje domačega sektorja izboljšuje, saj beleži uravnoteženo rast in povečano konkurenčnost. Na izboljšanje ima velik vpliv sofinanciranje Evropske unije preko strukturnih skladov, in sicer neposredno v sama podjetja kot tudi posredno preko financiranja

izgradnje infrastrukture. Statistika dobro kaže izboljššan položaj domačega sektorja (Productive Sector Operational Programme, 2000, str. 12):

- Če izvzamemo proizvodnjo hrane, se je prodaja domačega sektorja v obdobju 1993-1997 povečala za 50%.
- Vse od leta 1993 dalje so dosegali pozitivne neto spremembe zaposlenosti.
- Čeprav je domač sektor še vedno močno odvisen od britanskega trga (leta 1998 so v Veliko Britanijo izvozili 49% vsega izvoza tega sektorja), je izvoz v druge države Evropske unije leta 1998 dosegel 31%.
- V obdobju 1993-1997 so se povprečne stopnje dobička podjetij v domači lasti povečale s 5,5% na 9%.
- Izboljšala se je produktivnost, saj je v obdobju 1994-1999 povprečna letna rast realnega neto dohodka na zaposlenega znašala 2,5%.
- Izdatki za raziskave in razvoj so se v devetdesetih letih podvojili (iz 0,5% bruto dohodka leta 1991 so se povečali na 1,1% leta 1997).

Kljub nekaterim izboljšavam so podjetja v domači lasti še vedno nizko produktivna glede na mednarodne standarde. Večina podjetij deluje v sektorjih, ki se soočajo s hudo stroškovno konkurenco. Delež izvoza je nizek, pa še ta je skoncentriran na trg Velike Britanije. Le 1 od 10 podjetij ki izvažajo, ima učinkovite raziskave in razvoj, poleg tega zelo malo vlagajo v usposabljanje delovne sile. Podjetja, locirana v revnejših regijah težko dostopajo do trgov, saj se soočajo s pomanjkljivo infrastrukturo (Productive Sector Operational Programme, 2000, str. 14).

ZNAČILNOST PODJETIJ V TUJI LASTI

Kljub številnim ugodnim posojilom, izobraževalnim programom, davčnim in drugim olajšavam, ki jih je vlada namenjala za privabljanje izvozno usmerjenih tujih podjetij, do pričakovanega vpliva tujih podjetij na preostalo gospodarstvo, predvsem do stimuliranja proizvodnje in zaposlovanja domačih podjetij, na ta način ni prišlo, za kar obstaja več razlogov (OECD Economic Surveys – Ireland, 1989, str. 54):

- Tuja podjetja so se za svoje potrebe po vmesnih proizvodih naslanjala predvsem na svoje podružnice v drugih državah. Potrošnja vmesnih proizvodov tujih podjetij na Irskem je tako ostajala le okrog 40%, medtem ko je bila ta potrošnja domačih podjetij leta 1987 okrog 80% prodaje.
- Politika spodbujanja tujih investicij preko kapitalnih posojil in oprostitev davkov znižuje stroške kapitala glede na stroške dela. Rezultat tega je, da podjetja uporabljajo predvsem kapitalno intenziven način proizvodnje, ki ustvarja manj delovnih mest.

- Okrog dve petini izvoznih zaslužkov tuja podjetja vračajo v države izvora, kar povzroči da je vpliv na domači dohodek in povpraševanje precej manjši od pričakovanega glede na podatke o proizvodnji in trgovini.

Na podlagi teh ugotovitev je vlada uvedla nekatere spremembe pri izvajanju industrijske politike. Te spremembe so pomenile zmanjšanje direktne pomoči in premik k bolj tržno usmerjeni pomoči (zmanjšanje proračunskih sredstev za razvoj industrije, reorganizacija agencije za razvoj industrije, preusmeritev programov izobraževanja in usposabljanja k razvoju domače znanosti in tehnologije). Na Irskem danes deluje 1.200 podjetij v proizvodnem in storitvenem sektorju v tuji lasti, ki zaposlujejo preko 159.000 ljudi. Ta podjetja proizvedejo več kot 80% vsega irskega izvoza in 70% dohodka v industrijskem sektorju. Najbolj zastopani sektorji v katerih delujejo podjetja v tuji lasti so še vedno mednarodne storitve, elektronika, inženiring in farmacija. Podjetja v tuji lasti so večinoma velike multinacionalne organizacije z zelo utrjeno tržno pozicijo. Last tehnologije in znanja je zadostna, da na trgu ohranjajo tehnološko vodstvo. Še ena lastnost teh podjetij je, da delujejo v visoko tehnoloških panogah. Kljub mnogim prednostim teh podjetij na Irskem v primerjavi s podjetji v domači lasti večina teh proizvaja proizvode, za katere Irška ne bo več dolgo ugodna lokacija. Kljub zelo dobrim dosežkom razvojnih agencij bo določena raven izgube delovnih mest neizogibna. Tako je leta 1999 v podjetjih v tuji lasti bilo izgubljenih 9.000 delovnih mest, predvsem v sektorjih z nizko dodano vrednostjo. Eden izmed neugodnih dejavnikov za irsko gospodarstvo je tudi to, da podjetja na Irskem samo proizvajajo proizvode, medtem ko so vse druge funkcije, med katerimi so raziskave in razvoj zelo pomembne, ostale v matičnih državah (Productive Sector Operational Programme, 2000, str. 13, 15).

3.1.4.3. Storitve

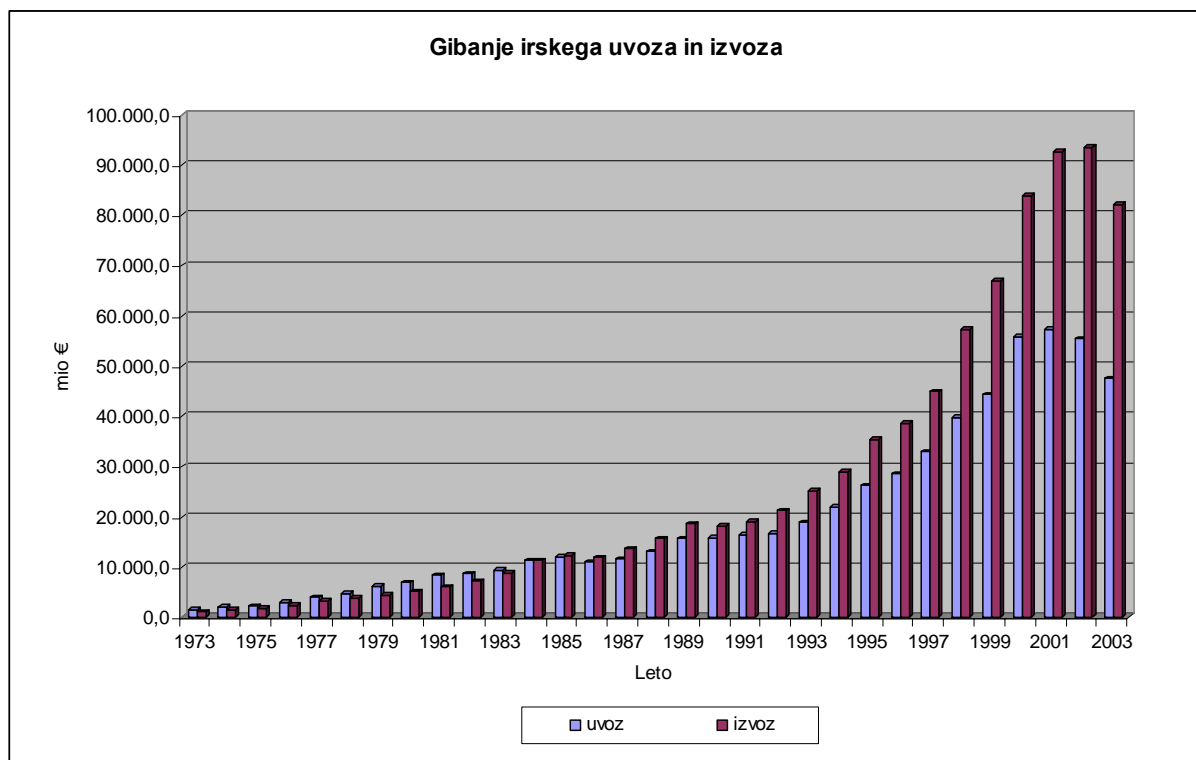
Storitve, med katerimi zavzemajo največji delež trgovina, bančništvo, transport, komunikacije in javna uprava so leta 1989 prispevale 52% k BDP (Glej Tabelo 6, na str. 17). Vse večji pomen dobiva na Irskem finančni sektor, saj je bilo leta 1989 sklenjenih skupaj za 16.200 milijonov USD mednarodnih finančnih poslov. Eden glavnih virov pritoka sredstev iz tujine je turizem, ki je leta 1990 prispeval k BDP okrog 7% (Filipič, 1995, str. 3).

3.2. Zunanja trgovina

Irška je kot majhno gospodarstvo močno odvisna od zunanje trgovine, saj je leta 2001 vrednost zunanje trgovine kar za 68% presegala vrednost ustvarjenega bruto domačega proizvoda. Vse do šestdesetih let je država vodila protekcionistično politiko, tako da je leta 1973 uvoz znašal le 1.444,0 milijonov €, izvoz pa še manj, to je 1.103,6 milijonov €, pokritost

uvoza z izvozom je v tem letu bila le 76%. Vendar sta se uvoz, še bolj pa izvoz zelo hitro povečevala, še posebej v devetdesetih letih in v začetku novega tisočletja, tako je izvoz najvišjo raven dosegel leta 2002, ko je za skoraj 70% presegel uvoz (glej Tabela 2 v prilogi). V osemdesetih letih je kmetijstvo predstavljalo še okoli 20% vsega izvoza, vključevalo pa je predvsem govedo, meso in mlečne izdelke, vendar se je skozi devetdeseta leta ta delež konstantno zmanjševal in leta 2002 pristal na 4,5%. Ravno obratno se je dogajalo z industrijo, saj se je delež izvoza industrijskega sektorja v istem obdobju povečal iz 80% na 94 %. Struktura uvoza je skozi vse obdobje približno enaka: kapitalne dobrine okrog 12%, potrošne dobrine okrog 23%, največji delež predstavlja uvoz materiala, to je nekaj nad 60% (Budgetary and Economic Statistics, str. 28-29).

Slika 2: Gibanje irskega uvoza in izvoza v obdobju 1973 – 2003 v mio €

Vir: Budgetary and Economic Statistics, 2004, str. 27.

Deficit trgovinskega dela plačilne bilance je bil značilnost irskega gospodarstva vse do sredine osemdesetih let. Še posebej neugodni pogoji trgovanja so bili na prehodu iz sedemdesetih v osemdeseta leta, ko so bili celo slabši kot leta 1973, kar je posledica neugodnega gibanja deviznega tečaja. V prvi polovici osemdesetih let so bili vsi napor ekonomske politike usmerjeni v zmanjšanje zunanjetrgovinskega deficita, ki se je leta 1985 prvič po letu 1973 spremenil v suficit. Glavni razlogi za izboljšanje trgovinske bilance so bili (OECD Economic Surveys – Ireland, 1989, str. 38):

- vse večji prispevek tako imenovanih »novih gospodarskih dejavnosti«, ki so v večjem delu v lasti tujcev,
- povečanje neto izvoza domačih »tradicionalnih gospodarskih dejavnosti«, katerih deficit se je v obdobju 1980–1988 zmanjšal za tretjino ter
- zmanjšanje neto uvoza goriv zaradi večje učinkovitosti porabe ter večje domače proizvodnje energije.

Hitro izboljševanje trgovinske bilance po letu 1985 je posledica hitre rasti povpraševanja na irskih izvoznih trgih, predvsem v Veliki Britaniji in državah Evropske unije ter izboljšanja irske mednarodne konkurenčnosti zaradi relativno nižje rasti plač in večje produktivnosti v primerjavi z njenimi glavnimi trgovinskimi partnericami. K izboljšanju konkurenčnosti je največ prispevalo znižanje stroškov na enoto dela, rezultat česar je bilo povečanje produktivnosti. Hitro povečevanje izvoza po letu 1986 je posledica predvsem zunanjega povpraševanja, veliko pa so prispevali tudi faktorji relativnih cen, ki so sledili devalvaciji irskega funta (1986). Uvoz je bil odvisen predvsem od domačega povpraševanja, rast pa je ostajala skromna. Poleg tega se je trgovinska bilanca krepila tudi zaradi izboljšane mednarodne konkurenčnosti in izboljšane neto trgovinske pozicije domačih proizvodnih podjetij (OECD Economic Surveys – Ireland, 1989, str. 38).

Tabela 8: Struktura irskega izvoza in uvoza po geografskih področjih za obdobje 1960 – 2000

Struktura irske trgovine po področjih v %				
Izvoz				
	Velika Britanija	EU brez VB	ZDA	Ostalo
1960	74,8	0,4	7,5	10,3
1970	66,3	12,7	10	11
1980	43,2	32,1	5,3	19,4
1990	33,7	41,1	8,2	17
2000	22,5	39,8	20,8	16,9
Uvoz				
	Velika Britanija	EU brez VB	ZDA	Ostalo
1960	49,6	14,4	8,3	27,7
1970	53,5	18,8	7,0	20,7
1980	50,8	20,1	8,7	20,4
1990	42,2	24,4	14,6	18,8
2000	31,5	23,5	16,4	28,6

Vir: OECD Economic Surveys – Ireland, 1991, str. 109; Budgetary and Economic Statistics, 2004, str. 35-36.

Še v sedemdesetih letih je Irska več kot dve tretjini blaga in storitev izvozila v Veliko Britanijo, ki je vse do vključitve Irske v Evropsko unijo bila njena glavna trgovinska partnerica (glej Tabelo 8, na str. 23). Delež izvoza v svojo sosedo, od katere je bila Irska dolgo odvisna, se je v osemdesetih letih začel zmanjševati, predvsem kot posledica učinkov izvozno usmerjene ekonomske politike, ki je vključevala privabljanje tujih podjetij, katerih izvoz je bil usmerjen predvsem v ZDA. Kot posledica tega se je delež izvoza v Združene države Amerike samo v enem desetletju povečal za 12 odstotnih točk.

3.3. Inflacija

3.3.1. Gibanje stopnje inflacije

Tabela 9: Letna stopnja inflacije (Consumer Price Index, CPI) za obdobje 1970 - 2003

Stopnja inflacije (CPI)			
Leto	St. inflacije	Leto	St. inflacije
1970	8,2	1987	3,2
1971	8,9	1988	2,1
1972	8,7	1989	4,0
1973	11,4	1990	3,4
1974	17,0	1991	3,2
1975	20,9	1992	3,0
1976	18,0	1993	1,5
1977	13,6	1994	2,4
1978	7,6	1995	2,5
1979	13,2	1996	1,6
1980	18,2	1997	1,5
1981	20,4	1998	2,4
1982	17,1	1999	1,6
1983	10,4	2000	5,6
1984	8,6	2001	4,9
1985	5,4	2002	4,6
1986	3,9	2003	3,5

Vir: Budgetary and Economic Statistics, 2004, str. 65.

Stopnja inflacije na Irskem je v proučevanem obdobju dosegla najvišjo raven sredi sedemdesetih in v začetku osemdesetih let, ko je preseгла 20%, vendar so jo do sredine devetdesetih let uspeli znižati na samo 1,5%. Na visoko stopnjo inflacije v sedemdesetih letih

so vplivali predvsem visoki stroški dela ter neugodni mednarodni pogoji trgovanja. (OECD Economic Surveys – Ireland, 1979, str. 14, 15). Nižja rast plač v kombinaciji z rastjo produktivnosti je prispevala k znižanju inflacije na 7,6% leta 1978. V začetku osemdesetih let se je inflacija gibala po podobnem vzorcu kot v drugih državah Evropske unije, vendar po občutno višji stopnji. Na takšen razvoj so najbolj vplivali ukrepi fiskalne politike, ki so bili izvedeni ob koncu sedemdesetih let in so vplivali na zvišanje maloprodajnih cen in prispevali k zvišanju stopnje inflacije. Na rast cen je vplivalo tudi gibanje uvoznih cen, ki so rasle zaradi visokih cen nafte in slabljenja tistih evropskih valut, s katerimi je bil povezan irski funt, odkar se je država pridružila Evropskemu monetarnemu sistemu. Naslednji dejavnik, ki je prispeval k rasti inflacije je trdnost britanskega funta, ki je povzročil da je v začetku 80-tih let irski funt depreciral hitreje kot druge evropske valute. K rasti cen so prispevali tudi domači stroškovni trendi in sicer rast stroškov dela, predvsem v javnem sektorju (OECD Economic Surveys – Ireland, 1982, str. 18-21).

Vzporedno z mednarodnimi trendi v osemdesetih letih je tudi na Irskem v tem obdobju prišlo do postopnega zniževanja stopnje inflacije. Stopnja inflacije, ki je v začetku osemdesetih let znašala 20% se je do konca desetletja ustalila na manj kot 3%. K temu zmanjšanju so največ prispevali manjši stroški na enoto dela. Vse večje pomanjkanje delovne sile v visoko tehnoloških dejavnostih, decentralizirano pogajanje o plačah in uspešna dohodkovna politika v okviru programa oživitve gospodarstva, vse to je prispevalo k zmanjšanju pritiska na stroške dela. K stabilizaciji domačih cen je pomembno vplivalo tudi izboljšanje mednarodnih pogojev trgovanja v letu 1986. Zmanjšal se je delež indirektnih davkov v domačem povpraševanju, ki je v prvi polovici osemdesetih let pomembno vplival na rast domačih cen (OECD Economic Surveys – Ireland, 1989, str. 42).

Medtem, ko so bila devetdeseta leta zaznamovana z nizko stopnjo inflacije, letno povprečje v obdobju 1991-1999 je bilo le 2,2%, je v novem tisočletju le-ta dvakrat višja od evropskega povprečja. Raven cen na Irskem se je iz 85% evropskega povprečja leta 1995 zvišala na 112% leta 2002. Irska se je pridružila najbolj dragim državam znotraj evro področja, saj je skupaj s Finsko na tretjem mestu, za Švedsko in Dansko. Medtem, ko je Irska cenovno relativno konkurenčna pri oblačilih, obutvi in komunikacijah, so posebno drage nekatere vrste hrane (npr. mleko, sadje, zelenjava), alkoholne pijače, tobak, restavracije in hoteli. Po letu 2000, ko so se cene proizvodov umirile, so začele naraščati cene storitvenega sektorja, predvsem kot posledica povečevanja dohodkov in posledično izboljševanja življenjskega standarda. Velik delež k povečevanju cen storitev je prispevalo uspešno privabljanje tujih neposrednih investicij, povečano zaposlovanje in višja raven dohodkov. Na poti k Evropski monetarni uniji je Irska v poznih devetdesetih letih hitro zniževala obrestne mere, oblikovan je bil konkurenčen devizni tečaj z namenom stimulirati investicije, potrošnjo in izvozno povpraševanje. Vendar pa te politike niso bile primerne za takratne gospodarske razmere, glede na že obstoječo hitro gospodarsko rast, visoke dohodke in izdatke, Irska pa nanje ni

imela velikega vpliva, saj je po letu 1999 izvajanje monetarne politike prevzela Evropska centralna banka (Statement on Inflation, 2003, str. 1-3).

3.3.2. Učinek visoke inflacije na konkurenčnost

Inflacija v domačem storitvenem sektorju zmanjšuje konkurenčnost podjetjem, ki proizvajajo za izvoz, na več načinov. Prvič, če želijo podjetja, ki trgujejo s tujino biti učinkovita, jim morajo biti na razpolago poceni storitve, kar vključuje transport, varovanje, finančne storitve,... Drugič, visoke cene storitev odvrnejo priseljevanje industrijskih delavcev. Tretjič, podjetja, ki proizvajajo za izvoz morajo tekmovati za delavce na istem trgu dela kot podjetja, ki proizvajajo le za domač trg. Hitra rast plač v sektorju, ki proizvaja le za domač trg spodbuja višjo rast plač v sektorjih, ki proizvajajo za izvoz, rezultat tega pa se le delno izravna z rastjo produktivnosti. Po nekaj letih relativne stabilnosti, so stroški na enoto dela v obdobju 2000-2001 narasli za 20%, nadaljnja rast plač v kombinaciji z močnim evrom glede na angleški funt in ameriški dolar pa še poslabšujeta stanje v letih 2002 in 2003. Skupaj s slabšanjem rasti po svetu bo ta izguba konkurenčnosti povzročila zmanjšanje dohodka in znižanje zaposlenosti v irskem industrijskem sektorju. Rastoči življenjski stroški zmanjšujejo učinke naporov univerz in razvojnih agencij pri ustvarjanju nove generacije podjetniškega znanja. Investicije v raziskave in razvoj se bodo povrnile le, če bodo stroški le-teh konkurenčni in ne bodo obremenjeni z visoko inflacijo. Težavno je postalo tudi privabljanje visoko izobraženih znanstvenikov, raziskovalcev in drugih kvalificiranih delavcev iz tujine, predvsem zaradi visokih življenjskih stroškov in pretiranih cen stanovanj (Statement on Inflation, 2003, str. 4).

3.4. Zaposlenost in brezposelnost

Ob vstopu v Evropsko unijo leta 1973 je bilo na Irskem 1,067.000 zaposlenih (glej Tabelo 3 v prilogi), od tega 24% v kmetijstvu, gozdarstvu in ribištvu, ostalih 76% pa v industriji in kmetijstvu. V tem letu je Irska štela 3,917.000 prebivalcev (Budgetary and Economic Statistics, 2004), kar pomeni, da je vsak zaposleni vzdrževal dva nezaposlena. Stopnja nezaposlenosti je bila 6,1% (glej Tabelo 4 v prilogi), približno na 6% se je ustalila tudi konec sedemdesetih let, vendar je v sredini desetletja presegla 12%.

3.4.1. Gibanje zaposlenosti in brezposelnosti

Vlada je v nacionalni plan za obdobje 1977 – 1980 zapisala ambiciozen načrt, pridobiti 20.000 novih delovnih mest, pri čemer je upoštevala zmanjšanje 4.000 delovnih mest v kmetijstvu, kar pomeni, da je bilo potrebno ustvariti 24.000 novih delovnih mest v nekmetijskih dejavnostih. Načrt je bil skoraj uresničen, saj je bilo ustvarjenih 22.000 delovnih

mest, kar je dvakrat toliko kot v prejšnjih letih. Polovica delovnih mest je bila ustvarjenih v javnem sektorju, 7.000 pa v industriji. Leta 1978 je bilo v industriji z visoko dodano vrednostjo (tuja visoko tehnološka podjetja iz elektro in farmacevtskega sektorja) ustvarjenih 12.000 delovnih mest, kar je posledica privabljanja tujih podjetij s strani razvojne agencije, v drugih industrijskih sektorjih pa še 6.000. Istega leta je bilo v domačih industrijskih sektorjih izgubljenih 11.000 delovnih mest (OECD Economic Surveys – Ireland, 1979, str. 10 - 13).

V osemdesetih letih se je trend izgube delovnih mest le še nadaljeval, predvsem kot posledica šibkega domačega povpraševanja ter nekonkurenčnosti domače industrije. Leta 1987 je stopnja nezaposlenosti dosegla najvišjo raven in sicer 17,7%. Nezaposlenost je bila še posebej visoka med mladimi, saj je kar tretjina nezaposlenih bila stara pod 25 let. Glavni razlogi za tako visoko stopnjo nezaposlenosti na Irskem so bili (OECD Economic Surveys – Ireland, 1989, str. 45):

- Nadaljevanje rasti realnih stroškov dela, kljub zmanjševanju realnih plač na zaposlenega. Zaradi naraščanja direktnih in indirektnih davkov so se plače po obdavčitvi na zaposlenega v povprečju zmanjšale za 15%, medtem ko so se realni stroški delodajalcev zvišali za 12%.
- Nezaposleni so prejeli visoka nadomestila za nezaposlenost, kar je ob upoštevanju koristi od prostega časa odvrčalo od iskanja zaposlitve predvsem nekvalificirane delavce.
- Zakon o pravicah delavcev in delovnih pogojih je neugodno vplival na redno zaposlovanje in preusmeril povpraševanje po delavcih, ki bi delali pogodbeno, za katere zakon ni veljal.
- Relativne faktorske cene so bile kljub vse večji ponudbi delovne sile oblikovane v korist kapitala.

Emigracije so na irskem trgu delovne sile vedno igrale vlogo varnostnega ventila in na ta način blažile še hitrejšo rast brezposelnosti. Ravno v 80-tih letih je Irska zabeležila verjetno še zadnji val emigracij, saj so le-te leta 1988 znašale kar 32.000 prebivalcev, kar je bilo več kot je bil naravni prirastek delovno aktivnega prebivalstva. Vendar pa je visoka stopnja emigracije imela na razvoj irskega gospodarstva tudi negativne posledice (OECD Economic Surveys – Ireland, 1989, str. 47):

- Delež odvisnega prebivalstva je naraščal, kar je predstavljalo veliko davčno breme za delovno prebivalstvo ter za financiranje javnih storitev, predvsem izobraževanja.
- Večina emigrantov je bila v zadnjem valu izseljevanja vsaj višje izobraženih, kar se je odražalo v pomanjkanju strokovnjakov na Irskem.
- Emigranti iz Irske za razliko od emigrantov iz drugih držav zelo malo svojih zaslužkov pošljejo nazaj v domovino. Maksimalna vrednost vseh denarnih pošilk je bila

ugotovljena leta 1987, ko je znašala 1,2% BDP, medtem ko je na Portugalskem ta postavka dosegla 8% BDP.

Irska ima relativno mlado populacijo – eno najmlajših na OECD področju – kar pomeni hitro rast delovne sile. Poleg tega se je zaposlenost v kmetijstvu vseskozi zmanjševala. Od leta 1973 do 1984 se je zmanjšala za 30%, medtem ko se je zaposlenost v drugih sektorjih povečala le za 14% (glej Tabelo 10, na str.28). Nezaposlenost se je začela zmanjševati leta 1988. Rast zaposlenosti v storitvenem sektorju je več kot kompenzirala zmanjšanje v gradbeništvu in javnem sektorju. Zaposlenost v domači industriji se je še vedno zmanjševala, vendar se je kompenzirala s povečanjem zaposlovanja podjetij v tuji lasti, katerih število se je po letu 1988 začelo strmo povečevati. (OECD Economic Surveys – Ireland, 1985, str. 37–38).

Tabela 10: Zaposlenost, brezposelnost in delovna sila za leti 1993 in 1999

Zaposlenost, brezposelnost in delovna sila 1993 in 1999 po ILO			
	Q2 1993	Q4 1999	1993 = 100
Št. zaposlenih v 000	1.183	1.647	139,2
Št. brezposelnih v 000	220	89	40,5
Delovno sposobno prebivalstvo v 000	1.403	1.763	125,7
Št. prebivalcev, starejših od 15 let v 000	2.646	2.948	111,4
Stopnja brezposelnosti v %	15,7	5,1	32,5
Stopnja dolgoročne brezposelnosti v %	8,9	2,1	23,6
Delež zaposlenih moških v %	68,0	71,1	104,6
Delež zaposlenih žensk v %	38,2	47,1	123,3

Vir: Statement on Labour Supply and Skills, 2000, str. 7.

3.4.1. Zniževanje stopnje brezposelnosti

Dosežki v ustvarjanju novih delovnih mest in zniževanju brezposelnosti v devetdesetih letih so bili nepričakovano dobri. Stopnja brezposelnosti se je v devetdesetih letih strmo zniževala, saj se je zmanjšala iz 15,7% leta 1993 na vsega 3,7% leta 1999. V šestih letih in pol se je število zaposlenih povečalo za skoraj 40%, kar je posledica predvsem treh faktorjev (Statement on Labour Supply and Skills, 2000, str. 8):

- Hitro se je povečevalo število prebivalcev starejših od 15 let, saj se je v tem obdobju povečalo za 11,4%, kar je posledica visoke stopnje rodnosti v sedemdesetih letih ter zmanjšanja neto emigracij v devetdesetih letih.

- Povečevanje deleža udeležbe v delovni sili predvsem s strani žensk, saj se je udeležba le-teh v obdobju od 1993 do 1999 povečala za 23%, ko je bila zaposlena skoraj že vsaka druga ženska.
- Znotraj same delovne sile se je pokazal pomemben prehod od brezposelnosti k zaposlenosti. Brezposelnost se je po ILO definiciji zmanjšala za 131.000 oseb med drugim četrletjem leta 1993 in koncem leta 1999. V tem obdobju se je brezposelnost zmanjšala za več kot 10 odstotnih točk in se konec leta ustalila na 5,1%. Ob koncu desetletja je bilo tistih, ki so bili brez zaposlitve več kot eno leto le še 2,1% od vse delovne sile.

Ti trije faktorji so zagotovili delovno silo, da je zapolnila delovna mesta, ki so bila ustvarjena od leta 1993 dalje, ko se je začelo obdobje hitre rasti irskega gospodarstva. V tem obdobju se je povpraševanje po delovni sili zelo povečalo, predvsem po visoko izobraženi delovni sili. Investicije v izobraževanje in praktično izpopolnjevanje so igrale osrednjo vlogo pri gospodarski rasti v zadnjem desetletju. Od šestdesetih let, ko so na Irskem izvedli šolsko reformo, se je delež dohodka, namenjenega za izobraževanje, podvojil. Zaposlovanje in človeški viri so v nacionalnem planu za obdobje 2000-2006, obravnavani kot najpomembnejši dejavnik gospodarske rasti, kar 7,88 mio € je namenjenih za povečanje zaposlenosti in prilagodljivosti delovne sile, spodbujanje podjetništva ter izenačitev možnosti zaposlovanja in izobraževanja. Vlada je predstavila nekaj spodbud, ki jih je uporabila pri pridobivanju nove delovne sile (Statement on Labour Supply and Skills, 2000, str. 9-22):

- Spodbujanje poročenih žensk, starejših od 30 let, da se vrnejo v službo (davčne olajšave, podpora pri varstvu otrok, programi za obnovitev znanja).
- Spodbujanje starejših, da se vrnejo v službo (privabiti starejše, da se vključujejo v razne izobraževalne programe).
- Privabljanje dolgoročno brezposelnih (privabljanje tistih, ki so brezposelni že več kot eno leto, da se vključijo v nacionalni program zaposlovanja – National Employment Action Plan, zagotavljanje enakih možnosti za zaposlitev ter nudenje podpore geografskim področjem s tradicionalno visoko nezaposlenostjo).
- Privabljanje domače delovne sile iz tujine (izdaja delovnega dovoljenja tudi tistim, ki prihajajo iz držav, ki niso članice Evropske unije in imajo potrebno znanje; organizacija FAS spodbuja imigracije delovne sile s potrebno visoko izobrazbo in vzdržuje podatkovno bazo o iskalcih zaposlitve).
- Spodbujanje mladih, da se še naprej izobražujejo (srednješolci naj nadaljujejo šolanje na univerzah).
- Večanje udeležbe pri izobraževanju odraslih (povečanje fleksibilnosti izobraževanja z omogočanjem veliko širšega spektra možnosti polovičnega delovnega časa, študija na daljavo, večje fleksibilnosti in skrbi, da se izobraževanja nanašajo na tisto, kar zaposleni res potrebujejo).

- Zagotavljanje bolj prilagodljivega usposabljanja (hitro odzivanje na potrebna nova znanja, da ne nastajajo ozka grla in po potrebi vključevanje čezoceanskih institucij in predavateljev za čimprejšnje zmanjšanje ozkih grl), povečanje izobraževanja znotraj podjetij.

Vendar pa je po mnenju mnogih strokovnjakov stopnja brezposlenosti še vedno problematično področje, saj je nezaposlenost velika predvsem med prebivalstvom z nizko stopnjo izobrazbe in tistimi, ki se želijo zaposliti v neprofitnih sektorjih oziroma v panogah, ki dosegajo zelo nizke stopnje rasti. Glede na to, da se danes razvija predvsem visoko tehnološki sektor, kjer zaposlujejo le visoko izobraženo delovno silo, bo ta problem zelo težko rešljiv. Sicer pa je leta 2002 v kmetijstvu, gozdarstvu in ribištvu bilo zaposlenih le še 7% vseh zaposlenih, tako da se je zaposlenost v teh dejavnostih od vstopa v Evropsko unijo leta 1973 zmanjšala za skoraj polovico – iz 255.000 na 121.000, medtem ko se je v nekmetijskih dejavnostih povečala za 200% - iz 812.000 na 1,629.000 (glej Tabelo 3 v prilogi).

4. VZROKI ZA GOSPODARSKI USPEH V DEVETDESETIH LETIH

Ni enega samega razloga za irski gospodarski uspeh. Je rezultat delovanja mnogih, na prvi pogled nepomembnih dejavnikov, ki so kot celota ustvarili ugodno okolje, ki je pospešilo preoblikovanje gospodarstva. K uspehu je prispevalo predvsem precej ugodno mednarodno okolje trgovanja, precejšnje tuje investicije v razvijajoče dejavnosti, restriktivna fiskalna politika, stabilno makroekonomsko okolje, reforma šolskega sistema in prejeta sredstva iz evropskega proračuna.

4.1. Ustvarjanje imidža države

4.1.1. Izvozno usmerjena strategija

V zadnjih 15. letih je Irska postala zelo uspešna izvozno usmerjena država, sposobna soočiti se z najvišjimi mednarodnimi tehničnimi standardi v proizvodnji in storitvah. Precejšnji in še naraščajoči letni trgovinski presežki so nadomestili kronične deficite v sedemdesetih in prvi polovici osemdesetih let. V tem obdobju se je struktura izvoza preoblikovala iz večinoma kmetijsko umerjenega v izvoz industrijskih proizvodov z visoko dodano vrednostjo. Izvozno usmerjen je postal tudi storitveni sektor, ki cilja na storitve z visoko dodano vrednostjo, ki zahtevajo visoko izobraženo delovno silo, kot je finančni sektor, telekomunikacije in razvoj programske opreme. Preoblikovali so se tudi izvozni trgi. Izvoz blaga v Veliko Britanijo, kamor je še leta 1970 Irska izvozila 65% vsega izvoza se je zmanjšal na 22% leta 1998, izvoz v države kontinentalne Evrope pa se je povečal na 40%. Istega leta je World Economic Forum

v poročilu o konkurenci (Competitiveness Report) označil irsko izvozno strategijo kot najboljšo izvozno strategijo. Le-ta temelji na dveh načelih (Plachtej-Pavlin, 2002, str. 44–45):

- Postavitev zunanje trgovine kot osnovnega elementa v nacionalni razvojni politiki. Na irsko ekonomsko politiko v veliki meri vplivajo negativne izkušnje iz šestdesetih in sedemdesetih let. Irska je spoznala, da ima uspešno krmarjenje zunanje trgovine velik pomen na dolgoročno gospodarsko rast, zato je pri izvajanju nacionalne razvojne politike zunanjo trgovino postavila v ospredje in razvila vsestransko tehnično podporo izvoznikom.
- Nudenje vsestranske podpore domačim podjetjem preko mreže institucij, ki podpirajo trgovino. Da bi pospešila izvoz predelovalne industrije, še posebej tiste z visoko dodano vrednostjo, je vlada leta 1994 ustanovila organizacijo Irish Food Board. Na irskem 700 podjetij proizvaja hrano za izvoz, od tega jih je 90% v domači lasti. Leta 1998 je bila ustanovljena agencija Irish Trade Board, ki pomaga domačim, proizvodnim podjetjem in je bila združena s Forbairt, agencijo, ki je pristojna za vse domače industrijske investicije, tehnološke storitve in inovacije. Enterprise Ireland zagotavlja obširne »one-stop shop« (načelo »vse na enem mestu«) storitve domačim podjetjem. Organizacija je zadolžena za izvajanje izvozne strategije, njeno delovanje pa zajema sodelovanje s podjetji in pomoč pri iskanju izvoznih trgov, pomoč tistim, ki že izvažajo, pomoč pri iskanju in zadržanju kupcev, proučevanje lastnosti distribucijskih kanalov, konkurentov,...

4.1.2. Strategija privabljanja tujih neposrednih investicij

Irska je država, ki je na področju privabljanja tujih investorjev dosegla enega izmed najboljših rezultatov v Evropi. Politika privabljanja neposrednih investicij iz tujine vse od petdesetih let predstavlja ključni element celotne irske ekonomske politike. Njeno industrijsko razvojno agencijo za promocijo tujih investicij – The Industrial Development Authority of Ireland (IDA), ki že več kot 30 let korenito posega v industrijsko razvojno politiko, omenjajo kot eno od najboljših tovrstnih agencij na svetu. Strategija privabljanja tujih investicij je eden izmed treh elementov celovitega nacionalnega načrta ekonomskega razvoja Irske, ki je bil sprejet že v poznih petdesetih letih. Druga dva elementa sta še uvedba spodbude izvoznikom v obliki kapitalnih subvencij in davčnih oprostitev ter usmeritev k prosti menjavi. Kljub manjšim prilagoditvam in spremembam so ti trije elementi ekonomskega razvoja ostali v veljavi do vse do danes. Neposredne investicije iz tujine so ključni element gospodarskega razvoja Irske.

IDA je bila ustanovljena leta 1969 in je avtonomna in neodvisna agencija za pospeševanje industrijskega razvoja Irske (kar pomeni, da lahko sprejema kompetentne in hitre odločitve), vendar stoji za njo vlada (kar pomeni, da je njena pozicija v smislu veljavnosti njenih interpretacij, odločitev in korakov uradna), ki je odigrala verjetno najpomembnejšo vlogo pri

preoblikovanju irskega gospodarstva in je danes ena najuspešnejših razvojnih agencij na svetu. IDA, ki nima velikega domačega trga kot glavne lokacijske prednosti za tuje investicije, je tako doma kot v tujini vzpostavila jasen marketinški koncept promocije države kot ugodne investicijske lokacije. Ta imidž je dolgo in počasi izgrajevala z vztrajnimi in osredotočenimi kampanjami, individualnim pristopom do obravnavanja tujih investitorjev in stalnim spremljanjem ter odzivanjem na njihove probleme in želje. Tri glavna področja njenega delovanja so (Rojec, 1990, str. 3):

- razvoj malih domačih podjetij,
- razvoj domače industrije,
- spodbujanje in usmerjanje neposrednih investicij iz tujine.

Od leta 1992, ko je bila ustanovljena samostojna agencija za razvoj domače industrije (Forbáirt), IDA, takrat preimenovana v Industrial Development Agency, izvaja le še aktivnosti, povezane s spodbujanjem in usmerjanjem neposrednih investicij iz tujine, in sicer novih («green field») investicij ter razširitvijo poslovanja obstoječih tujih podjetij.

4.1.2.1. Pristop in program pospeševanja NTI

Osnovna cilja irske politike pospeševanja neposrednih tujih investicij sta pritegniti nove investicije iz tujine, hkrati pa skrbeti za kakovost teh investicij in dvig kakovosti oziroma voditi selektivno politiko v smislu pospeševanja tistih tujih investicij, ki lahko največ prispevajo k želenim razvojnim usmeritvam Irske. Celotno delovanje torej ne teži le k čim večjemu prilivu tujih investicij, temveč tudi k ustreznemu kvalitativnemu usmerjanju teh investicij. Za pristop k pospeševanju tujih investicij je od vsega začetka značilno pazljivo planiranje in sistematično izvajanje.

Ključ do uspeha je bila določitev oziroma odločitev o razvoju primerjalnih prednosti ter zgodnja identifikacija ključnih tehnologij in ciljnih sektorjev («target sectors»). Najprej so identificirali svoje primerjalne slabosti, na podlagi katerih so izključili sektorje oziroma proizvode z nizko dodano vrednostjo, voluminozne in težke proizvode ter proizvode, ki so kakorkoli občutljivi na transport. Prednost pri pospeševanju tujih investicij so dobila podjetja, ki proizvajajo izdelke z visoko dodano vrednostjo, majhnega volumna, z visokim deležem visokokvalificiranega dela ter močnimi in hitrorastočimi izvoznimi trgi. Irska je primerjalne prednosti vztrajno razvijala in jih počasi razvila na področjih, kjer prej niso obstajale, saj je Irska država, ki praktično nima industrijske tradicije. Tako je iz nič zgradila sektorje oziroma ožje segmente znotraj le-teh, temelječe na visoki tehnologiji ter visoki dodani vrednosti kot so (Lukač, 1998, str. 26):

- elektronika,
- avtomobilske komponente, komponente za letalsko industrijo, industrijska elektronika,
- farmacevtska industrija in proizvodnja medicinske opreme,
- mednarodne finančne storitve (bančništvo, zakladništvo, zavarovalništvo).

Nato je IDA identificirala teritorialni vidik svoje strategije, to je tako imenovane ciljne trge (»target markets«) oziroma tiste države, v katere se bo usmerila pri pridobivanju tujih investitorjev. Ciljne trge v veliki meri določa že sama izbira ciljnih sektorjev proizvodov². Izbor elektronike kot ciljnega sektorja vodi v ZDA in na Japonsko (Rojec, 1990, str. 4).

4.1.2.2. Načela delovanja na področju pospeševanja NTI

Strategija privabljanja tujih neposrednih investicij s strani IDA temelji na štirih ključnih načelih (Rojec, 1990, str. 5):

- Načelo investitorjevih potreb. Najprej je potrebno ugotoviti, kaj tuji investitor potrebuje, nato pa ga prepričati, da to, kar on potrebuje imaš. Država prejemnica NTI mora ponuditi koristi, ki jih išče tuji investitor, če hoče, da bo promoviranje le-teh uspešno.
- Načelo tako imenovanega »poslovnega pristopa« (»business-like approach«). Ključni elementi tega načela so razumevanje filozofije in strategije vsakega posameznega ciljnega podjetja ter izdelava paketa spodbujevalnih ukrepov po meri vsakega posameznega ciljnega podjetja.
- Stalno izgrajevanje imidža države prejemnice NTI. IDA vlaga ogromne napore in sredstva v izboljšanje imidža Irske v tujini. Pri izgrajevanju imidža države prejemnice je zelo pomembno vnaprej vedeti, kako vidijo državo potencialni investitorji.
- Tuji investitor mora vse v zvezi s svojo investicijo dobiti oziroma opraviti na enem mestu (»one-stop shop principle«), saj se s tem zmanjšajo njegovi stroški ter birokratski problemi. IDA naredi v zvezi z investicijo vse: obdela potencialnega tujega investitorja, ga pripelje na Irsko, mu zagotovi sofinanciranje (subvencije in krediti), lokacijo za projekt (v eni od vnaprej pripravljenih industrijskih con) in vso potrebno dokumentacijo.
- IDA deluje kot »reševalec problemov« (»problem solver«), saj rešuje vse konkretne probleme, do katerih lahko pride v nekem konkretnem poslu v teku investiranja in v teku samega delovanja investicije.

4.1.2.3. Metode IDA pri pospeševanju NTI na Irsko

Najpomembnejša metoda pospeševanja neposrednih tujih investicij je ustvarjanje gostoljubnega okolja za privabljanje tujih investitorjev oziroma nudenje široke palete

² Tudi razpored predstavništev IDA v tujini v popolnosti odraža filozofijo ciljnih trgov. Od 16 tujih predstavništev jih je kar 6 v ZDA, 3 v Nemčiji in po eno v Veliki Britaniji, na Nizozemskem, Švedskem, Japonskem, v Republiki Koreji, Hong-Kongu in Avstraliji.

spodbujevalnih ukrepov. Paket spodbud vsebuje različne kombinacije davčnih ugodnosti in finančne pomoči za zaposlovanje in izobraževanje kadrov, investicije v osnovna sredstva, raziskave in razvoj in najemnine. Najpomembnejša davčna spodbuda je 10% davek na dobiček za podjetja s področja industrije in nekaterih storitev. Za vse ostale dejavnosti velja splošna stopnja davka na dobiček, to je 28%. Irska vlada se je leta 1998 ob soglasju EU zavezala, da bo v skladu z zahtevami po ukinitvi ugodnejših davčnih stopenj za industrijsko proizvodnjo in nekatere storitve postopno (vsako leto v povprečju za 4%) znižala splošno davčno stopnjo do leta 2003. Od leta 2003 velja splošni podjetniški davek na dobiček 12,5%. 10% davčna stopnja bo še vedno veljala za podjetja, ki so s poslovanjem začela pred 22.7.1998 in sicer do leta 2010 (Šalehar, 1999, str. 42).

Ostale davčne spodbude so še (Šalehar, 1999, str. 42-43):

- Prosta repatriacija dobička in vloženega kapitala (dividende nerezidentom niso obdavčljive, tuje podjetje pa lahko prosto in v katerikoli valuti prenese dividende in dobiček v tujino).
- Pospešena amortizacija (velja za podjetja, ki poslujejo v določenih območjih in so zato upravičena do pospešene amortizacije za industrijske objekte in opremo).
- Davčne olajšave za izdatke za raziskave in razvoj (izdatki za raziskave in razvoj so odbitna postavka od davčne osnove v tistem letu, v katerem izdatki nastanejo).

Finančne spodbude so strogo pogojene, v primeru neizpolnitve se zahteva njihovo vračilo. Dodejujejo se za (Šalehar, 1999, str. 43):

- Financiranje osnovnih sredstev (višina finančne pomoči je določena kot odstotek vrednosti investicije v osnovna sredstva, za projekte v manj razvitih regijah lahko doseže 60%).
- Ustvarjena delovna mesta (odvisno od števila ustvarjenih delovnih mest).
- Izobraževalne programe zaposlenih (lahko dosežejo tudi do 100% stroškov izobraževanja zaposlenih).
- Raziskave in razvoj v zvezi z novimi ali izboljšanimi proizvodi ter proizvodnimi procesi.

4.1.2.4. Vpliv privabljanja NTI na gospodarstvo

Združene države Amerike so največji vir neposrednih tujih investicij na Irskem, kjer več kot 200 ameriških korporacij proizvede četrtno celotne irske proizvodnje. Podjetja so močna v tehnoloških rešitvah, v glavnem na področju računalništva in telefonije, vodijo pa tudi v iznajdbah novih oblik dela. Raziskave in razvoj večinoma še vedno opravljajo v matični državi, tam sprejemajo tudi strateške odločitve. Irska pozna dva močna valova rasti tujih investicij, ki sta bila posledica industrijske politike. Prvi se je pojavil v šestdesetih letih, drugi

pa ob koncu prejšnjega stoletja. Prvi val je prišel predvsem zaradi poceni delovne sile, državnih podpor in davčnih olajšav. V devetdesetih letih pa so podjetja iskala izobraženo delovno silo in dostop do skupnega evropskega trga. Število tujih podjetij je naraslo iz 670 v letu 1987 na 1.140 v letu 1998 (Herman, 2004, str. 23-24).

Tuje multinacionalke so v irskem gospodarstvu prisotne od petdesetih let dalje, ko je Fienna Fail leta 1958 spustila tujce v državo. V začetku so le majhen delež svoje proizvodnje navezale na domača podjetja, danes pa se ocenjuje, da na vsakih 100 neposredno ustvarjenih delovnih mest multinacionalk pride 105 posredno ustvarjenih delovnih mest, saj dobavitelji velikih korporacij vedno bolj postajajo irska podjetja. Vezi med velikimi tujimi korporacijami in irskim gospodarstvom so se občutno okrepile v zadnjih letih, kar se kaže tudi v prenosu znanja od multinacionalk na domača podjetja. Vstop tujih podjetij na prej zaprt irski trg je pomenil pretres irskih podjetij, obstala so le tista, ki so bila pripravljena na mednarodno tekmo (Herman, 2004, str. 25).

4.1.3. Razvojne agencije

Poleg Irske razvojne agencije je država ustanovila tudi mnoge druge agencije za pospeševanje različnih vidikov gospodarstva (Facts about Ireland, 2001, str. 61-62):

- FORFAS je odbor za svetovanje in sodelovanje na področju industrijskega razvoja, znanosti in tehnologije. Je organ, ki mu je bilo zaupano pospeševanje industrije in tehnološkega razvoja. Je tudi odbor, preko katerega se prenašajo pristojnosti na Enterprise Ireland, ki pospešuje domačo industrijo in IDA Ireland, ki je zadolžena za pospeševanje tujih investicij.
- FORBAIRT je agencija, ki podpira podjetja v domači, irski lasti.
- Organizacija ENTERPRISE IRELAND je zadolžena za razvoj izvoza in izvoznih trgov za in s strani domačih irskih podjetij.
- FÁS (Foras Áiseana Saothair / Irish Training and Employment Authority) nudi podporo pri zaposlovanju in izobraževanju iskalcem zaposlitve in delodajalcem.
- Organizacija THE IRISH TRADE BOARD (An Bord Tráchtála) je zadolžena za pospeševanje izvoza podjetij v irski lasti.
- BOARD FÁILTE ÉIREANN (the Irish Tourist Board) je odbor, ki je pristojen za razvoj industrije, turizma in produktnega marketinga.
- BORD BIA skrbi za razvoj izvoznih trgov za irske pridelovalce hrane in proizvajalce pijače.
- Organizacija BIM (Bord IadcaighMhara) je odgovorna za uravnotežen razvoj irskega ribištva, predelovalne industrije in razvoj obalnega gospodarstva.

- SHANNON DEVELOPMENT je razvojna agencija regije Shannon in pokriva upravljanje letališča in prostocarinske cone (domača in tuja podjetja), razvoj turizma in ruralni razvoj.
- Organizacija UDARÁS NA GAELTACHTA je odgovorna za gospodarski razvoj irsko govorečih regij.

4.1.4. Privabljanje turistov

Turizem postaja pomemben dejavnik v irskem gospodarstvu, saj predstavlja 5% celotnega izvoza in 6,4% bruto nacionalnega dohodka. Irska je kot turistična destinacija že tradicionalno zanimiva zaradi kvalitete ponujenih storitev, ravni in intenzivnosti kontakta z domačini v sproščenem in čistem okolju s počasnim načinom življenja in čudovito pokrajino. Imidž privlačne države so ustvarili s podporo in spodbujanjem s strani državne agencije, k razvoju tega sektorja pa so pripomogla tudi precejšnja sredstva iz evropskega proračuna (Plachtej-Pavlin, 2002, str. 49).

4.2. Izobraževalni sistem

Izobražena delovna sila je ključen dejavnik gospodarskega razcveta Irske. Irska ima mlado prebivalstvo, 42 % Ircev je mlajših od 25 let in čedalje boljše so usposobljeni. Danes ima kar 40-50% Ircev, ki vstopajo na trg delovne sile izkušnje z visokošolskimi programi, to je kar dvakrat več kot v ostalih državah EU. Velik napredek na področju izobraževanja je bil storjen kljub zanemarjanju tega področja v letih po drugi svetovni vojni in kljub relativno majhnemu proračunu šolskega ministrstva. Velik korak k večji udeležbi Ircev v izobraževalnem sistemu je bil nedvomno ukinitvev šolnin leta 1967 (Herman, 2004, str. 18).

Raziskovalna dejavnost na Irskem je izredno prepletena med univerzami, inštituti, malimi in velikimi podjetji ter državnimi agencijami, ki sofinancirajo določene projekte. Na področju raziskovanja je najpomembnejša agencija Forbairt, ki se je preimenovala v Enterprise Ireland, in kjer je spodbujanje razvoja razdeljeno v štiri glavna področja: podjetništvo in razvoj podjetij, tehnološke raziskave, znanost in tehnologija ter administracija. Poleg tega v agenciji skrbijo tudi za financiranje visokih strokovnih šol (colleges), delajo na področju mednarodnih programov in skrbijo za zbiranje poslovnih informacij. Ukvarjajo se z razvojem naprednih tehnologij, precej razvito pa imajo tudi svetovanje. Agencija Enterprise Ireland kar 35% sredstev pridobi iz evropskega proračuna. Evropska unija financira predvsem raziskovalne projekte ter štipendije za mlade raziskovalce. Proti koncu osemdesetih let so na Irskem na pobudo vlade začeli financirati tista tehnološka področja, v katera je bilo na univerzah in v podjetjih premalo vlaganj v raziskovanje. Gre za programe naprednih tehnologij (Programmes in Advanced Technology) s katerimi želijo po eni strani pomagati domači industriji da bi

izboljšala konkurenčnost, po drugi strani pa želijo privabiti tuje in domače investitorje za vlaganje v zahtevna tehnološka področja. Ti programi so nastali kot partnerstvo med vlado, univerzami, razvojnimi agencijami in industrijo, ustanovljeni pa so bili na področju elektronike, raziskovanja biotehnologij, raziskovanja novih materialov, optičnih raziskav na področju strojništva, programske opreme in digitalnih tehnologij. (Borovac, 1998, str. 3-4).

Na Irskem deluje šest univerz (University Colleges) in deset visokih strokovnih šol (Institutes of Technology), kar je za 3,5 milijona prebivalcev pravzaprav veliko. Redno dodiplomsko izobraževanje je odprto za domače in tuje študente in ni šolnin, na drugih ravneh (magisterij, doktorat) pa šolnine so. Visokošolske ustanove in univerze so avtonomne, saj samostojno razpolagajo z denarjem, ki ga dobijo od države, do tretjino denarja pa pridobijo tudi s sodelovanjem z industrijo in iz projektov Evropske unije (Borovac, 1998, str. 3-4).

4.3. Sredstva iz evropskega proračuna

Značilnost ozemlja Evropske unije je raznolikost, kar jo loči od drugih velikih gospodarskih skupnosti (npr. ZDA) in prav raznolikost je eden najpomembnejših dejavnikov razvoja EU. Nekatere izmed teh raznolikosti Unijo bogatijo (kulturna raznolikost) in jih je potrebno ohraniti, druge pa razvoj ovirajo (različna gospodarska razvitost posameznih držav in regij znotraj njih) in jih je potrebno odpraviti, da bi se dosegla višja gospodarska rast Unije kot celote. Razlike med regijami se v Evropski uniji, pa tudi v Sloveniji večajo. V Evropski uniji skušajo te razlike zmanjšati s finančnimi transferji gospodarsko in demografsko zapostavljenim regijam.

Irska je pridobila iz strukturnih in regionalnih skladov Evropske unije³ veliko kapitala s pomočjo katerega ji je uspelo svoje gospodarstvo spremeniti v najhitreje rastoče v petnajsterici. Strukturni skladi so vplivali na preobrazbo irskega gospodarstva v zadnjih petnajstih letih, v devetdesetih letih pa so bili pomembna komponenta irske ekonomske politike. Sredstva strukturnih skladov so bila investirana v izboljšanje poslovnega okolja, infrastrukturo in človeške vire.

³ Države prejemajo sredstva iz evropskega proračuna iz dveh virov. Prvi so strukturni skladi, do pomoči katerih so upravičene države oziroma regije, katerih BDP na prebivalca je nižji od 75% evropskega povprečja. Sem spadajo: Evropski sklad za regionalni razvoj (ERDF), Evropski kmetijski sklad (EAGGF), Evropski socialni sklad (ESF) in Finančni instrument za strukturno politiko v ribištvu (FIFG). Drugi vir je Kohezijski sklad, do sredstev katerega so upravičene države, katerih BNP na prebivalca je manjši od 90% evropskega povprečja. Nastal je kot pomoč najrevnejšim državam za doseganje Maastrichtskih kriterijev. Do te pomoči so znotraj Evropske unije bile pred širitvijo upravičene Irska, Portugalska, Španija in Grčija. Skoraj polovico vseh sredstev evropskega proračuna je namenjenih kmetijstvu (45%), sledita strukturna in kohezijska politika z 34% ter notranja politika z 7%. Ostalih 14% sredstev je namenjenih drugim politikam (podatki za leto 2001).

Prava regionalna politika EU se začne z ustanovitvijo Evropskega regionalnega razvojnega sklada, ki je bil ustanovljen leta 1975. V tem letu je Irska prejela 138,5 mio € sredstev, medtem ko je v evropski proračun vplačala le 12,4 mio €. Prejeta sredstva so se skozi leta povečevala, najvišja so bila leta 1997, ko so dosegla 3.180 mio €, potem pa so se začela postopno manjšati. Vplačila so se vseskozi povečevala in leta 2003 dosegla 1.190 mio €, tako da je Irska v tem letu prejela neto 1.421 mio €, kar predstavlja 1,1 %BDP. Največ neto sredstev iz evropskega proračuna je prejela leta 1991, ko so le-ta dosegla 6,5% BDP (glej Tabelo 5 v prilogi).

Evropski kmetijski sklad financira tržne in cenovne podpore kmetijski proizvodnji in številne druge kmetijske ukrepe. To je edini sklad, iz katerega Irska prejema sredstva vse od pridružitve EU. Sklad preko mehanizma »Guarantees« neposredno podpira zaščito evropskega kmetijstva, saj so cene evropskih kmetijskih proizvodov precej višje od svetovnih in pokriva razliko med evropskimi tržnimi cenami in cenami na zunanjih trgih. Ta vir kmetijskega sklada je za Irsko ves čas predstavljal glavnino vseh prejetih sredstev iz evropskega proračuna. Leta 2003 je preko mehanizma »Guarantees« Irska prejela 1.945 mio €, kar predstavlja 75% vseh prejetih sredstev v tem letu. Preko mehanizma »Guidance« Kmetijski sklad podpira ruralno politiko in razvoj podeželja preko številnih aktivnosti, ki podpirajo investicije v kmetijske posesti, nove kmetije, učenje, zgodnje upokojevanje, kmetijske okoljevarstvene aktivnosti, gozdarstvo,... Ta mehanizem ni nikoli predstavljal večjih prilivov za Irsko, največ sredstev je prejela leta 1998 in sicer 236 mio €.

Evropski socialni sklad je najstarejši strukturni sklad, ustanovljen leta 1958 z osnovnim ciljem sofinanciranja projektov, ki vodijo v izboljševanje zaposlitvenih priložnosti za mlade in druge skupine, ki potrebujejo podporo. Evropski regionalni razvojni sklad je bil ustanovljen leta 1975 z osnovno nalogo sofinanciranja projektov, ki zmanjšujejo regionalne razlike znotraj EU. Iz obeh skladov je Irska prejela največ sredstev v začetku devetdesetih let, iz prvega 470 mio € leta 1991, iz drugega pa med 500 in 600 mio € v letih 1992 in 1993. Sredstva, prejeta iz kohezijskega sklada so predstavljala 11% vseh prejetih sredstev v letu 1999, ko je prejela največ sredstev iz tega sklada (glej Tabelo 6 v prilogi).

Tabela 11 kaže procentualne deleže vsake od treh glavnih ekonomskih kategorij, kamor so bila investirana finančna sredstva, za vsako od treh programskih obdobj strukturnih skladov na Irskem. Prvo programsko obdobje je trajalo od leta 1989 do 1993, drugo od leta 1994 do 1999, zadnje pa se je začelo z letom 2000 in bo trajalo do leta 2006.

Tabela 11: Razdelitev finančnih sredstev po posameznih programskih obdobjih

Razdelitev finančnih sredstev po programskih obdobjih v %			
	1989-1993	1994-1999	2000-2006
Pomoč proizvodnemu sektorju	56,0	47,0	16,0
Človeški viri	25,0	32,0	36,0
Infrastruktura	19,0	21,0	48,0

Vir: Bradley, 2004, str. 35.

Država je morala v okviru programskega načrtovanja izdelati državni razvojni program (National Development Plan, NDP), ki je nacionalni dokument in zajema pristop strukturne politike za celotno finančno obdobje in ga izvajajo pristojne oblasti. Je osnova za partnerska usklajevanja z Evropsko komisijo, ki posreduje informacije o tem, v kolikšni meri je načrt usklajen s prioriteta EU in kako se odraža v pomoči, ki jo Evropska komisija odobri. Na podlagi načrta, ki ga predloži država članica in z njim predstavi strategijo regionalnega razvoja, Evropska komisija izdela Razvojni okvir podpore Skupnosti (Community Support Framework, CSF). To je načrt, ki za posamezno programsko obdobje opredeljuje vsebinske in finančne okvirne pogoje pomoči iz strukturnih skladov v državi članici oziroma na nekem področju, za katerega je treba izdelati operativne programe (Operational Programme) (Debevec, 2003, str. 19).

4.3.1. Programsko obdobje 1989-1993

V prvem programskem obdobju je Irska v celoti spadala pod cilj 1 na ravni NUTS 2⁴. Dva glavna cilja v razvojnem okviru podpore Skupnosti sta bila podpora ekonomskemu razvoju države in pospeševanje ekonomskega sodelovanja z EU. Trije ključni problemi, ki so pestili državo v tistem času so bili nizka rast BDP, naraščanje delovne sile in slabo razvita infrastruktura (Debevec, 2003, str. 31). Na podlagi tega je Irska več kot polovico sredstev namenila za pomoč proizvodnemu sektorju (kmetijstvo, ribištvo, gozdarstvo, turizem in razvoj podeželja, industrija in razvoj storitev) z namenom izboljšanja poslovnega okolja. Četrtno vseh sredstev strukturnih skladov so namenili človeškimi virom, 19% pa za razvoj infrastrukture (glej Tabela 11, na str. 39).

⁴Razvrstitev regij EU po ciljih je opredeljena na osnovi naslednjih kriterijev:

- cilj 1: regije na nivoju NUTS 2, ki imajo BDP po kupni moči na prebivalca nižji od 75% povprečja EU;
- cilj 2: regije s strukturnimi problemi na nivoju NUTS 3, izjemoma pa tudi na nižjih nivojih, če je problematika izjemno pereča;
- cilj 3: ostale regije s težavami, ki niso zajete v ciljih 1 in 2 in imajo visoke stopnje brezposelnosti.

Po klasifikaciji NUTS (nomenklatura teritorialnih statističnih enot) razlikujemo naslednje stopnje: NUTS 0-država, NUTS 1-večja pokrajina, NUTS 2-večja upravna enota, NUTS 3-manjša upravna enota, NUTS 4-najmanjša upravna enota in NUTS 5-občine.

4.3.2. Programsko obdobje 1994-1999

Tudi v drugem programskem obdobju je bila Irska pod ciljem 1. V državnem razvojnem programu za obdobje 1994-1999 sta bila postavljena dva glavna cilja, in sicer povečati BDP ter spodbuditi dolgoročno zaposlovanje, ponovno zaposliti tiste, ki so že dolgo nezaposleni in tiste, ki to lahko postanejo. S tem namenom so se v tem programskem obdobju povečala sredstva, namenjena človeškim virom, tako da so znašala 32% vseh sredstev. Pomoč produkcijskemu sektorju se je zmanjšala na 47%, za infrastrukturo so namenili preostalih 21% pridobljenih sredstev (glej Tabela 11, na str. 39), katerih namen je bil povečanje konkurenčnosti države s pomočjo investicij v ekonomsko infrastrukturo.

4.3.3. Programsko obdobje 2000-2006

BDP na prebivalca na Irskem je presegel povprečje EU (v letu 1996 je znašal 105% povprečja EU) zato Irska ni več zadoščala kriterijem za dodelitev pomoči iz strukturnih skladov. Ker se ni hotela odreči velikim vsotam denarja za pomoč nerazvitim območjem, je na pogajanjih za obdobje 2000-2006 zahtevala za razvitejši del države prehodni status, ostalo področje pa bo pod ciljem 1 še vedno upravičeno do črpanja sredstev iz strukturnih skladov. Državo so tako leta 1999 razdelili na dve regiji (Debevec, 2003, str. 22):

- The Border Midlands and Western Region (BMW),
- The Southern – Eastern Region (S & E).

Tabela 12: Razdelitev visoko tehnoloških podjetij med S & E ter BMW regijo za leto 1996

Visoko tehnološka podjetja na Irskem, 1996						
	BMW regija			S & E regija		
	Podjetja v domači lasti	Podjetja v tuji lasti	Vsa podjetja	Podjetja v domači lasti	Podjetja v tuji lasti	Vsa podjetja
Število podjetij	68	74	142	309	249	558
Število zaposlenih	2.453	15.861	18.314	10.812	43.095	53.907
Neto ustvarjeni dohodek (v 000 £)	113.791	1,334.421	1,448.212	414.686	8,623.349	9,038.034
Neto dohodek na zaposlenega (v £)	46.400	84.100	79.100	38.400	200.100	167.700
Plače (v 000 £)	29.500	237.600	267.000	162.800	808.200	971.000
Plače na zaposlenega (v 000 £)	12.000	15.000	14.600	15.100	18.800	18.000

Vir: Productive Sector Operational Programme 2000-2006, str. 11.

Iz zgornje tabele je razviden razkorak med razvitostjo obeh regij. Medtem ko v BMW regiji visoko tehnološka podjetja v tuji lasti zaposlujejo 27% vseh zaposlenih, regija ustvari le 13,8% vsega dohodka tujega sektorja. Neto dohodek na zaposlenega v visoko tehnološkem sektorju v tuji lasti v S & E regiji kar za dvakrat presega tistega v maj razviti BMW regiji. To se kaže tudi v višjih plačah na zaposlenega v S & E regiji, saj so le-te za 25% višje od tistih v BMW regiji.

Za razliko od državnih razvojnih programov za prejšnja obdobja, tokratni ni zasnovan samo za namen črpanja sredstev strukturnih in kohezijskega sklada, čeprav bodo le-ti še vedno igrali vlogo financiranja. Program je v prvi vrsti zasnovan za razvojne potrebe domačega gospodarstva. Glavni cilji državnega razvojnega programa za obdobje 2000-2006 so (National Development Plan):

- nadaljevati uravnoteženo gospodarsko rast in rast zaposlenosti,
- izboljšati mednarodno konkurenčnost države,
- pospeševati skladen regionalen razvoj in
- vsposodbujanje socialnega vključevanja ljudi, ki živijo v revščini.

V ta namen bo v sedemletnem obdobju Irska iz strukturnih in kohezijskega sklada prejela 3,8 mrd € finančnih sredstev. Zastopani bodo vsi štirje strukturni skladi (ESF, ERDF, EAGGF in FIFG), medtem ko je Irska sredstva iz kohezijskega sklada zadnjič prejela leta 2003 (National Development Plan). Največ prejetih sredstev so investirali v fizično infrastrukturo, zaradi hitro rastočega prometa na preobremenjenih cest v večjih mestih in vpadnicah v mesta. Da bi odpravili ozka grla v prometu so se v tem programskem obdobju sredstva namenjena infrastrukturi v primerjavi s prejšnim več kot podvojila in znašajo skoraj polovico vseh sredstev (Bradley, 2004, str. 35). Delež namenjen človeškim virom se je povečal na 36%, sredstva namenjena proizvodnemu sektoru pa so se drastično zmanjšala, saj je za to področje namenjenih le 16% vseh sredstev (glej Tabelo 11, na str. 39).

4.3.4. Vpliv prejetih sredstev na gospodarstvo

Irska je v začetku devetdesetih let doživela preobrat, saj je dosegla najvišjo rast bruto domačega proizvoda med vsemi članicami EU. V primerjavi z 1,7% povprečno rastjo Evropske unije, je znašala povprečna rast irskega bruto domačega proizvoda 5%. Po letu 1993 se je visoka stopnja rasti BDP nadaljevala, manjši pa je bil napredek v zniževanju stopnje brezposelnosti, predvsem zaradi rasti delovne sile kot posledice manjših učinkov emigracije. Nezaposlenost se je v obdobju od leta 1993 do leta 1995 znižala s 15,6% na manj kot 13%. Trend zniževanja brezposelnosti se je nadaljeval in leta 2000 je bila manj kot 5% (Kennedy, 2001, str. 125).

Sam, izoliran vpliv strukturnih skladov na učinkovitost gospodarstva je relativno skromen, toda ko dodamo še vpliv notranjega trga, neposrednih tujih investicij in fiskalne in šolske reforme ter socialnega partnerstva, so učinki mnogo večji. Analize kažejo, da je najugodnejši učinek financiranja iz Kohezijskega sklada viden prav pri Irski, nato sledijo Portugalska, Španija in Grčija. Pri »makro« regijah (npr. italijanska regija Mezzogiorno, severna Irsko, vzhodna Nemčija) je vpliv strukturnih skladov zelo skromen. Učinkovitost strukturnih skladov je odvisna od nekaterih spremenljivk, najpomembnejša med njimi je odprtost gospodarstva. Irsko gospodarstvo je najbolj odprto v EU (merjeno kot delež izvoza v BDP). (Bradley, 2004, str. 35-37).

Tabela 13: Učinkovitost konvergence držav prejemnic sredstev iz Kohezijskega sklada, merjena v bruto domačem proizvodu na prebivalca po pariteti kupne moči (ter podatki za Dansko in Veliko Britanijo za primerjavo)

BDP p.c. po pariteti kupne moči, EU 15=100				
	1960	1973	1986	2003
Irska	63,2	60,8	65,8	122,4
Grčija	43,8	71,1	62,9	68,4
Portugalska	39,6	58,4	54,2	68,8
Danska	126,2	120,9	117,8	113,8
Velika Britanija	123,3	104,2	101,1	104,4

Vir: Bradley, 2004, str. 37.

Iz zgornje tabele lahko vidimo, da so države prejemnice finančnih sredstev iz Kohezijskega sklada pred tridesetimi leti bile približno v enakem položaju. Irsko, Grčija in Portugalska so imele BDP manjši od 75% evropskega povprečja, zato so tudi bile upravičene do sredstev tega sklada. Po desetih letih obstoja Kohezijskega sklada, bi učinki že morali biti vidni, vendar je BDP Grčije in Portugalske še vedno nižji od 75% povprečja EU, medtem ko ga irski presega za skoraj četrtino (glej Tabelo 13, na str. 42). Po čem se torej Irsko razlikuje od drugih treh držav prejemnic finančnih sredstev iz Kohezijskega sklada?

Fiskalna reforma v osemdesetih letih je zagotovila osnovo za nominalno konvergenco (nižja inflacija, nižje obrestne mere, manjše zadolževanje,...), kar je v kombinaciji s prejetimi finančnimi sredstvi zagotovilo prvo gonilno silo konvergence (višja gospodarska rast, nižja brezposelnost). Ekonomska politika je bila podkrepljena s široko javno podporo vlaganju v človeške vire, ki ima začetek v sredini šestdesetih let, socialno partnerstvo pa je zagotovilo, da se je prehod k hitri rasti zgodil v tesni povezavi z usklajenimi industrijskimi razmerji in odločnostjo iti v smeri večje monetarne unije v Evropi. Vse to razlikuje Irsko od npr. Grčije, ki je imela podobne priložnosti približati se razvojni stopnji drugih držav, vendar je bila zelo

pozna pri odpiranju svojih trgov tuji konkurenci. Irski uspeh je kombinacija med seboj povezanih dejavnikov (Bradley, 2004, str. 38-39):

- Obstajala je skupina podobnih industrijskih panog, ki so imele svoj začetek v šestdesetih letih in so nastale kot posledica zelo nizkih stopenj davka na dobiček ter vrste drugih spodbud, katerih namen je bil povečati investicije in izobraževanje delovne sile. Dve takšni panogi sta se močno okrepili v osemdesetih letih: farmacija in računalniška oprema.
- Te industrijske panoge so ustvarile trg delovne sile za visoko kvalificirane delavce, ki so pripomogli k še večji rasti teh panog. Zgodnje posvečanje človeškim virom v šestdesetih in sedemdesetih letih je bilo omogočeno s strani sredstev strukturnih skladov, kar je zagotovilo ponudbo visoko izobražene delovne sile v devetdesetih letih.
- Prenos informacij in znanja iz visoko tehnoloških panog v manj tehnološka, večinoma domača podjetja, ki so pridobila na račun novih tehnologij kot njihovi dobavitelji je tudi v slednjih spodbudilo razvoj, saj so postala pomembna pri pospeševanju notranjega transporta in komunikacij. Odločilnega pomena je postalo izboljšanje fizične infrastrukture in podjetniškega okolja, ki je bilo podprto s strani strukturnih skladov.
- V ozadju vsega je bilo socialno partnerstvo, ki je zagotovilo, da je bilo čim manj tistih, ki so izgubljali zaradi fiskalne in gospodarske reforme.

Odprtost irskega gospodarstva tuji konkurenci na svetovnem trgu je torej bila potreben pogoj za gospodarski uspeh, vendar ne tudi zadosten. Hitre konvergence ni zagotovila niti razpoložljivost pomoči s strani EU, kot kaže primerjava z drugimi prejemnicami teh sredstev. Ovire, ki preprečujejo hiter razvoj je potrebno pravilno definirati, ustvariti je potrebno primerno okolje za izvajanje začrtane ekonomske politike, politika investiranja pridobljenih sredstev pa mora biti dobro načrtovana. Šele v takšnih pogojih lahko finančna sredstva, pridobljena iz evropskega proračuna, pomembno prispevajo k visoki gospodarski rasti, kakršni smo priča v primeru Irske.

5. PRIMERJAVA SLOVENSKEGA IN IRSKEGA GOSPODARSTVA

Že na prvi pogled imata Slovenija in Irska precej podobnosti, s prvim majem je izginila še ena razlika, saj sta z vstopom Slovenije postali obe članici elitne gospodarsko-politične integracije - Evropske unije. Glede na to, da sta obe državi v evropskem merilu majhni in da je bila Irska ob vstopu v Evropsko unijo slabo industrializirana država, ki je v dobrih dveh desetletjih naredila neverjeten napredek, ni naključje, da je Irska, ki je lani dopolnila 30-letnico članstva v Evropski uniji, za nas še posebej zanimiva. Njeno prebivalstvo je katoliško z izredno trdnimi kulturnimi in socialnim vrednotami. Medtem ko je Slovenija na teh področjih bolj liberalna, pa so Irci bolj odprti do tujcev, čeprav so bili ob vstopu v Evropsko unijo zelo zadržani glede

tujega kapitala in prodaje nepremičnin tujcem. To pa je tista pomembna ovira, ki so jo premagali in kar je bilo tudi odločilno za hiter gospodarski napredek, saj le ta temelji na privabljanju neposrednih tujih investicij in na izvozno usmerjeni proizvodnji.

5.1. Investicijske spodbude

Pomembna ustanova, ki so ji Irci zaupali najpomembnejši dejavnik, ki je Irsko popeljal iz podpovprečno razvite države v državo, ki v zadnjih letih dosega najvišje stopnje gospodarske rasti, je IDA. Irska razvojna agencija že 30 let korenito posega v industrijsko razvojno politiko s privabljanjem tujih investorjev na Irsko. IDA zaposluje 800 ljudi, med njimi jih 280 dela v uradu za spodbujanje tujih naložb in gospodarstva in ima predstavništva v večjih kapitalskih središčih po svetu. Če že državi tako pogosto primerjamo po velikosti, pa je primerjava kar se tiče vzpodbujanja tujih investicij popolnoma nesmiselna. Slovenski Urad za promocijo tujih naložb in gospodarstva namreč zaposluje osem strokovnjakov, od tega se s promocijo tujih naložb ukvarjajo štirje (Koražija, 1998, str. 94).

Irska je primer majhne države na obrobju bogatega trgovinskega območja, ki se je iz nerazvite kmetijske države spremenila v razmeroma enakopravno članico Evropske unije. Slovenija ima boljši geostrateški položaj in tudi drugačno stopnjo gospodarske razvitosti in vpetosti v evropske tokove, kot jo je imela Irsko še pred dvajsetimi leti. Vendar pa je »tujost« tujih naložb za Irsko povsem drugačna kot za Slovenijo. Na Irskem namreč živi nekaj manj kot 4 milijone ljudi, v tujini pa naj bi jih bilo dvajsetkrat več. Med Američani naj bi bilo 35 milijonov ljudi irskega rodu, tudi Velika Britanija ima močno irsko skupnost, v Avstraliji pa je kar tretjina prebivalstva z irskimi koreninami. Na dotok tujih naložb na Irsko poleg merljivih dejavnikov vplivajo tudi mehkejši, kamor bi lahko šteli nostalgijo za izgubljeno domovino.

Davčne ugodnosti ali celo oprostitve so eden izmed mehanizmov privabljanja tujih neposrednih naložb. Večina ekonomistov in mednarodnih ustanov jim nasprotuje, predvsem z utemeljitvami, da gre za nelojalno davčno konkurenco med državami (kapitalski tokovi se selijo v države z višjimi olajšavami oziroma nižjimi davki), da gre za vprašanje moralnega hazarda (tuji vlagatelji se po prenehanju davčnih ugodnosti utegnejo umakniti v davčno ugodnejšo državo) in da sta za privabljanje tujega kapitala veliko bolj pomembna splošna makroekonomska stabilnost in spodbudno podjetniško okolje (nizke administrativne ovire, izobražena delovna sila in podobno). Vendar jih uporablja veliko držav, večina držav uporablja bodisi stalne bodisi davčne ugodnosti »ad hoc«. Primer stalnih davčnih ugodnosti je bila Irsko v osemdesetih in devetdesetih letih z najnižjo stopnjo davka na dobiček v Evropski uniji. Slovenija mora začeti dejavno privabljati tuje neposredne naložbe, vendar je vprašanje, koliko lahko pri tem pomaga ponujanje davčnih ugodnosti. Dosedanje davčne ugodnosti – ena najnižjih stopenj davka na dobiček (25% - povprečna stopnja davka na dobiček v Evropski

uniji je 35%) v Evropi in visoke (40%) davčne olajšave na naložbe – doslej niso bile dovolj za privabljanje neposrednih tujih naložb v Slovenijo. Vzroki so predvsem način privatizacije (razdelitvena privatizacija, ki je izključevala tuje strateške kupce), visoka cena delovne sile, visoke administrativne ovire ter nedejavnost države. Kar lahko Slovenija srednjeročno naredi, je to, da začne spodbujati tako domače kot tuje naložbe s ponujanjem komunalno opremljenih con z nizkimi administrativnimi ovirami ter ponujanjem ciljnih tehnoloških davčnih olajšav za naložbe v tehnološko intenzivne dejavnosti in zaposlovanje visoko izobražene delovne sile. Kakršnokoli stalno in splošno ponujanje davčnih ugodnosti je namreč lahko škodljivo, tako s proračunskega vidika (izpad dohodka) kot tudi z vidika usmerjanja tehnološkega prestrukturiranja slovenskega gospodarstva (Weiss, 2004, str. 23).

5.2. Socialni konsenz

Pri izvedbi davčne reforme na Irskem je imel izredno pomembno vlogo dogovor med socialnimi partnerji, ki je omogočil znižanje davkov, ustavitev rasti plač in znatno povečanje konkurenčnosti irskega gospodarstva. Slovenija ima na tem področju razmeroma velike težave, predvsem kar zadeva trajnejši dogovor med socialnimi partnerji, ki pogosto postavljajo kratkoročne interese pred dolgoročne (Aristovnik, Kešeljević, 2004, str. 16).

Socialno partnerstvo bi bilo znak bolj konsenzualnih industrijskih razmerij, ki bi omogočila konsenz o skupni politiki razvoja, večjo stopnjo socialnega miru in uspešnejši potek tranzicije. Zmanjševanje števila stavk v Sloveniji je rezultat socialnega dialoga. Stavk, ki jih je leta 1992 organizirala Zveza svobodnih sindikatov Slovenije, je bilo 193, število zaposlenih, udeleženih v stavkah pa 71.857. Pet let kasneje se je število zmanjšalo na 88, število udeleženih zaposlenih pa na 15.201 (Letno ekonomsko ogledalo, 1999).

V Sloveniji je manevrski prostor vlade pri sprejemanju zadolžitev v okviru tripartitnega dogovarjanja odvisen predvsem od internacionalizacije gospodarstva in vključevanja v procese Evropske unije. Evropska unija se je odločila za celosten pristop k reševanju brezposelnosti, ki ne temelji le na klasičnih aktivnih programih zaposlovanja, temveč politiko zaposlovanja postavlja kot splet ukrepov na področju prilagodljivosti poslovanja in zaposlovanja, fiskalnih spodbud, ukrepov za pospeševanje podjetništva, spodbujanja razvoja malih in srednje velikih podjetij, ukrepov za povečanje usposobljenosti aktivnega prebivalstva vključno s povečevanjem formalne izobrazbene ravni aktivnega prebivalstva in ukrepov, ki zagotavljajo različnim družbenim skupinam enakopravnost dostopa do dela. Čeprav temeljite analize uspešnosti novih usmeritev politike zaposlovanja v EU še ni, pa je rast zaposlenosti že po letu 1998 postala bolj dinamična kot sredi devetdesetih let. Partnerstvo za pristop zavezuje Slovenijo k pripravi skupnega pregleda politik zaposlovanja, da bi se pripravila na sodelovanje oziroma usklajevanje politik v okviru EU. V državnem programu Republike Slovenije za prevzem pravnega reda EU pa se je Slovenija zavezala k pripravi dolgoročne

strategije razvoja trga dela (Nacionalni program razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006, 2001).

Slovenija se že danes, še bolj pa se bo v prihodnjih letih, srečevala z izzivi globalizacije, liberalizacije, približevanja evropskim pravilom ter nujnostjo prehoda iz tranzicijsko industrijske družbe v sodobno tržno gospodarstvo. Tehnološki razvoj, ki je nujen za zmanjšanje razvojnega zaostajanja Slovenije za povprečjem EU, ni možen brez vlaganj v človeški kapital oziroma razvoja človeških virov. Vlaganja v človeški kapital sicer ne prinašajo učinkov že kratkoročno, vendar pa zanemarjanje tega vidika razvoja oziroma premajhna vlaganja v človeški kapital dolgoročno povzročajo krize ekonomskega in socialnega razvoja. Problem staranja prebivalstva, s čimer se in se bo srečevala Evropa, je prisoten tudi pri nas. Vendar to ni samo problem financiranja obstoječih sistemov socialne varnosti, temveč pred aktivno prebivalstvo postavlja zahtevo po vseživljenjskem izobraževanju. Na drugi strani pa pred izobraževalni sistem postavlja zahtevo po čim večji fleksibilnosti (Nacionalni program razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006, 2001).

Vlada mora najprej ustvariti stabilno okolje za enakopravno delovanje ostalih dveh socialnih partnerjev, predvsem sindikatov, z zagotavljanjem sindikalnih pravic, zlasti svobode organiziranja in delovanja. Brez tega lahko domači in tuji delodajalci izkoriščajo neurejene razmere tako, da kršijo osnovne sindikalne svoboščine. S pripravo nove delovnopravne zakonodaje, ki se nanaša na industrijske odnose, ustvarja vlada v skladu z evropskimi in svetovnimi standardi nove sodobnejše okvire za delovanje socialnih partnerjev (Letno ekonomsko ogledalo, 1999).

5.3. Črpanje sredstev iz evropskega proračuna

Eden pomembnejših dejavnikov irskega gospodarskega uspeha je bilo tudi uspešno črpanje sredstev strukturnih in kohezijskega sklada EU. Ocenjuje se, da so sredstva teh skladov kratkoročno v povprečju zvišala gospodarsko rast Irske tudi do 4 odstotne točke na letni ravni. V začetku devetdesetih let so strukturni oziroma kohezijski transferji Irski, ki jih je izvedla EU, znašali celo 6% bruto domačega proizvoda, vendar so se zaradi njene vedno višje stopnje gospodarske razvitosti začeli postopno zmanjševati. Sloveniji je v prvem programskem obdobju dodeljenih le približno 0,6% bruto domačega proizvoda pomoči Evropske unije. Na Irskem je bila kar okoli tretjina prejetih sredstev namenjena predvsem razvoju človeških virov, medtem ko bo v Sloveniji ta delež le okoli 14%. Posledice so že vidne, saj ima Irska danes okoli četrtno aktivnega prebivalstva visoko izobraženega, Slovenija pa le slabo sedmino (Aristovnik, Kešeljevič, 2004, str. 16). Irska je sredstva, ki jih je pridobila iz evropskega proračuna zelo učinkovito porabila, kar ji je uspelo z lastno inovativno vladno politiko. V Sloveniji bi bilo potrebno povečati koordinacijo med glavnimi gospodarskimi

razvojnimi nosilci in posodobiti javno upravo, drugače bo le še ena izmed držav, ki ni znala izkoristiti niti tistega, kar ji je bilo podarjeno.

Ugotovimo torej lahko, da v bližnji prihodnosti podoben gospodarski čudež v Sloveniji pravzaprav ni mogoč. Slovenija na vseh omenjenih segmentih gospodarskega razvoja zaostaja za Irsko, ob nadaljevanju teh trendov pa se bo ta razlika nedvomno le še povečevala. Tudi primerjava gospodarske rasti v letu 2002, ko je bila v Sloveniji 2,9%, na Irskem pa kar 6,9%, kaže, da očitno še nismo na pravi poti. Tolaži nas lahko le to, da nam ne bo treba tako kot Irski čakati dolgih 25 let za dosego povprečja bruto domačega proizvoda na prebivalca Evropske unije. Pomagale nam bodo kar nove članice EU z znatno nižjim BDP na prebivalca.

SKLEP

Irška je dosegla blagostanje za svoje prebivalstvo s pomočjo vplivanja na različne dejavnike, ki so vsi na svoj način pripomogli k preboju države. Dejavnik, ki je prav gotovo veliko prispeval k irskemu uspehu, če ne kar največ, je nacionalni sporazum, ki ga zmorejo le redke, politično zrele in stabilne države. Če se Irška v sedemdesetih letih ne bi odločila za sektorje visoke tehnologije in bi svoje napore pri privabljanju tujih investicij osredotočila na tehnološko manj zahtevne tradicionalne sektorje (npr. pohištvena, tekstilna, predelovalna industrija), bi zgrešila panogo, ki v svetu v zadnjih desetletjih beleži izredne stopnje rasti in bi sedaj verjetno bila konkurenca vzhodno in srednjeevropskim državam za projekte, ki iščejo predvsem relativno poceni delovno silo.

Prav nacionalni konsenz in sredstva iz evropskega proračuna sta tista dejavnika, ki sta največ prispevala k razcvetu, ki ga je Irška doživela v devetdesetih letih. Socialno partnerstvo je bilo podpisano leta 1987 in Irci so bili odločni odpraviti makroekonomska razmerja, ki so se nakopičila v osemdesetih letih. Poleg tega je država ravno takrat začela prejemati večje količine sredstev iz evropskega proračuna, ki jih je porabila najbolj preudarno izmed vseh prejemnic sredstev iz Kohezijskega sklada. Sredstva iz evropskega proračuna so prišla ravno v času, ko je bilo treba varčevati z državnimi sredstvi, poleg tega pa jih je Irška znala učinkovito uporabiti, kar tretjino vseh sredstev je namreč investirala v razvoj človeških virov.

Prihodnost irske države je močno odvisna od preteklosti. Takšnih stopenj rasti ne bo mogoče več dolgo obdržati, možno je le upati da se bo gospodarska rast ustalila na uravnoveženi dolgoročni ravni. Irski model ogroža vrsta nevarnosti, predvsem inflacija, ki utegne načeti ravnotežje plač in davkov. Zaradi pomanjkanja ljudi podjetja ponujajo višje plače. Še en steber partnerstva - obdavčenje podjetij - je ogrožen. V lovu na davčne raje Evropska unija čedalje pogosteje opozarja Irsko. Posledica je, da se bo davek na dobiček podjetij dvignil z 10% na 12,5%. Od leta 2003 Irška ne bo več neto prejemnica, pač pa plačnica v evropski

proračun. Prva revolucija v prihodnosti bo zadevala ženske. V družbi, ki jo je močno zaznamovala katoliška cerkev, so bile ženske dolgo odrinjene iz poslovnega sveta. Delež poročenih zaposlenih žensk je najmanjši v Evropi. Ustvariti je treba javne strukture za varovanje otrok, ki jih zdaj ni, in razmisliti o delovnih razmerjih. Druga revolucija, ki čaka Irsko je priseljevanje. Delna vrnitev irske diaspore, 70 milijonov razpršenih po svetu, ne bo dovolj za zadovoljitev povpraševanja po delovni sili. V državo bo vsako leto prišlo 20.000 povratnikov, vendar se bo morala Irska odpreti tudi drugim imigrantom. Prvič v zgodovini bo vlada podelila 200.000 vizumov tujcem v prihodnjih sedmih letih (M.C.V., 2000, str. 70). To bo prava revolucija za državo, ki jo je tri stoletja zaznamovalo izseljevanje milijonov prebivalcev.

Postavlja se vprašanje, v kolikšni meri so irske izkušnje sploh relevantne za nas. Irska je bila v petdesetih letih v podobno nezavidljivem položaju, kot je bila Slovenija ob osamosvojitvi, vendar s povsem drugačno gospodarsko strukturo (prevlada kmetijstva). Zaradi svojega geografskega položaja se je bala, da jo bodo glavni evropski integracijski tokovi obšli. Strahovi pri nas so podobni, vendar so razlogi drugje. Irska je majhna država, zato so njene izkušnje iz tega vidika za Slovenijo lahko relevantne. Samo v sorazmerno majhnih državah tuje investicije lahko zares ključno prispevajo k razvoju. Po drugi strani pa je Irska že trideset let članica Evropske unije, v ZDA kot najpomembnejši tuji investitorici pa obstaja pomemben irski lobi. Skratka, čeprav so irski pristop in izkušnje še kako relevantni za nas, se je treba zavedati, da so njihov pristop in metode rezultat specifičnih irskih okoliščin in možnosti.

LITERATURA

1. Aristovnik Aleksander, Kešeljević Aleksandar: Zakaj Slovenija ne bo Irska. Finance, Ljubljana, 2004, 81, str. 16.
2. Avšič Vera: Keltski tiger je spreten lovec. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 51(2002), 8, str. 67.
3. Borovac Vanja: Irska zgodba o uspehu. Raziskovalec, Ljubljana, 28(1998), 2, str. 44-47.
4. Bradley John: Experiences in small European countries and regions: Committing to growth. [URL:<http://www.esri.ie/pdf/Committing.pdf>], 12.6.2004.
5. Crotty William, Schmitt David. Ireland on the World Stage: The Irish Way in World Affairs. Harlow : Pearson Education, 2002. 23 str.
6. Debevec Mateja: Vpliv strukturnih in kohezijskih skladov na gospodarski razvoj Irske. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 49 str.
7. Facts about Ireland. Dublin : Department of Foreign Affairs: Government of Ireland. 2001. 231 str.
8. Filipič Judita: Ekonomska politika Irske. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1995. 63 str.
9. Herman Andrej: Razcvet irskega gospodarstva. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2004. 49 str.
10. Kennedy Kieran: Reflection on the Process of Irish Economic Growth. Journal of the Statistical and Social Inquiry Society of Ireland. Dublin, 30(2001), 6, str. 123-138.
11. Koradžija Nataša: IDA, spletična gospodarskega razcveta. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 47(1998), 13, str. 94-95.
12. Letno Ekonomsko ogledalo 1/99: Industrijska razmerja - razvoj tripartizma in vlada [URL: http://www.gov.si/umar/arhiv/letno98/iv/7_4leo.html], 20.8.2004.
13. Lukač Irena: Vloga IDA pri pospeševanju neposrednih tujih investicij na Irsko. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1998. 45 str.
14. M.C.V.: Irska, ogrožena zgodba o uspehu: Keltski tiger se je preobjedel enolončnice. Manager, Ljubljana, 2000, 7/8, str. 69-70.
15. O'Rourke Tony: Cvetoče gospodarstvo, blaginja, polna zaposlenost in mladi potrošniki – nova podoba irskega oglaševanja. Marketing magazin, Ljubljana, (23)2003, 262, str. 42.
16. Plachtej-Pavlin Bogumila: Country promotion Strategy – Case study of Poland and Slovenia. Magistrsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2002. 105 str.
17. Productive Sector Operational Programme 2000-2006. Dublin. Department of Enterprise, Trade and Employment. 2000. 170 str.
18. Rojec Matija: Pospeševanje tujih investicij: Irske izkušnje in »sporočila« za nas. IB-revija, Ljubljana, 24(1990), 6, str. 3-10.
19. Sever Alojzija: Politika pospeševanja podjetništva v malih in srednjih podjetjih s poudarkom na podpornih storitvah. Magistrsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2004. 87 str.

20. Šalehar Andreja: Pomen in vloga investicijskih vzpodbud pri pridobivanju neposrednih tujih investicij s poudarkom na Sloveniji. Magistrsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1999, 84 str.
21. Three Year Strategic Plan. Dublin : Central Bank & Financial Services Authority of Ireland. 2001. 23 str.
22. Toniolo Gianni, Crafts Nicholas: Economic Growth in Europe since 1945. Prva izdaja. Cambridge : University Press, 1996. 600 str.
23. Walsh Patrick Paul, Whelan Ciara: Employment Responses to Trade Liberalisation: Irelands Industrial Development 1972-2000. Dublin : Trinity College, Department of Economics. 2000. 53 str.
24. Weiss Monika: O davčnih ugodnostih kot naložbenih vabah: J. P. Damian: Več davčnih olajšav za naložbe v tehnološko intenzivne dejavnosti, Finance, Ljubljana, 20.4.2004, 76, str. 23

VIRI

1. Budgetary and Economic Statistic. Dublin : Department of Finance. 2004. 78 str.
2. Economic Review and Outlook 2003. Dublin : Government of Ireland. 2004. 48 str.
3. Economic Survey of Ireland. Paris : OECD, 2001. 8 str.
4. Nacionalni program razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006
[URL:http://www.gov.si/zak/Akt_vel.nsf/0/c12565e2005e8311c1256af0003ac709?OpenDocument], oktober 2001.
5. National Development Plan. [URL:<http://www.ndp.ie/newndp>], 12.6.2004.
6. OECD Economic Surveys – Ireland. Paris : OECD, 1979. 56 str.
7. OECD Economic Surveys – Ireland. Paris : OECD, 1982. 64 str.
8. OECD Economic Surveys – Ireland. Paris : OECD, 1985. 92 str.
9. OECD Economic Surveys – Ireland. Paris : OECD, 1989. 115 str.
10. OECD Economic Surveys – Ireland. Paris : OECD, 1991. 138 str.
11. Statement on Inflation: National Competitiveness Council. Maj 2003.
[URL:http://www.forbas.ie/ncc/reports/ncc030522/webopt/ncc030522_statement_on_inflation_72dpi_s.pdf]
12. Statement on Labour Supply and Skills: National Competitiveness Council.
[URL:http://www.forbas.ie/ncc/reports/ncc_labour_skills-pdf], 20.8.2004
13. The Competitiveness Challenge Council Summary Statement. Dublin : National Competitiveness Council. [URL:<http://www.forfas.ie/ncc/reports/nccsum/issues.htm>], 20.8.2004.

PRILOGA

Tabela 1: Vrednosti (v mio €) in letne spremembe BNP in BDP za obdobje 1970 - 2003

Vrednosti in letne spremembe BNP in BDP							
Leto	BNP v tekočih cenah	BNP v konstantnih (1995) cenah	letna spr. v %	BDP v tekočih cenah	BDP v konstantnih (1995) cenah	letna spr. v %	BDP p.c. v €
1970	2.105	19.444	-	2.070	19.875	-	-
1971	2.404	20.281	4,3	2.370	20.829	4,8	6.994
1972	2.916	21.548	6,2	2.879	22.100	6,1	7.308
1973	3.499	22.487	4,4	3.483	23.316	5,5	7.587
1974	3.884	23.305	3,6	3.859	24.202	3,8	7.747
1975	4.851	23.496	0,8	4.846	24.516	1,3	7.717
1976	5.898	23.836	1,4	5.943	25.056	2,2	7.762
1977	7.145	25.214	5,8	7.282	26.784	6,9	8.186
1978	8.346	26.640	5,7	8.635	28.793	7,5	8.688
1979	9.768	27.447	3,0	10.127	29.743	3,3	8.831
1980	11.522	27.916	1,7	11.977	30.368	2,1	8.929
1981	13.895	28.487	2,0	14.536	31.218	2,8	9.067
1982	15.950	28.001	-1,7	17.128	31.624	1,3	9.087
1983	17.436	27.667	-1,2	18.939	31.656	0,1	9.034
1984	18.941	28.119	1,6	21.021	32.827	3,7	9.302
1985	20.320	28.387	1,0	23.587	33.615	2,4	9.496
1986	22.457	29.251	3,0	25.017	33.749	0,4	9.531
1987	24.077	30.552	4,4	26.759	35.234	4,4	9.936
1988	25.466	31.330	2,5	28.846	36.820	4,5	10.428
1989	28.170	33.014	5,4	32.275	39.103	6,2	11.140
1990	30.545	35.422	7,3	36.312	41.879	7,1	11.945
1991	33.597	38.328	8,2	37.679	42.675	1,9	12.103
1992	35.543	39.222	2,3	40.034	44.083	3,3	12.404
1993	38.578	40.549	3,4	43.240	45.273	2,7	12.667
1994	41.785	43.108	6,3	46.503	47.899	5,8	13.357
1995	46.693	46.693	8,3	52.641	52.641	9,9	14.618
1996	51.544	50.336	7,8	58.080	56.891	8,1	15.690
1997	59.083	55.230	9,7	67.123	63.201	11,1	17.249
1998	68.161	59.615	7,9	77.543	68.663	8,6	18.543
1999	76.670	64.925	8,9	89.614	76.410	11,3	20.425
2000	88.095	71.569	10,2	102.845	84.113	10,1	22.199
2001	96.448	74.318	3,8	114.743	89.320	6,2	23.218
2002	103.429	74.369	0,1	129.344	95.499	6,9	24.381
2003	109.800	76.228	2,5	135.200	97.600	2,2	24.529

VIR: Budgetary and Economic Statistics, 2004, str. 12–13.

Tabela 2: Trgovinska bilanca (v mio €), pogoji trgovanja in pokritost uvoza z izvozom za obdobje 1973 - 2003

Zunanja trgovina								
Leto	Izvoz		Uvoz		Trgovinska bilanca		Terms of Trade	Pokritost uvoza z izvozom
	mio €	letna spr. v %.	mio €	letna spr. v %.	mio €	letna spr. v %.		
1973	1.103,6	-	1.444,0	-	-340,4	-	100,0	76,4
1974	1.440,2	30,5	2.065,0	43,0	-624,8	-83,5	91,3	69,7
1975	1.837,8	27,6	2.163,8	4,8	-326,0	47,8	111,1	84,9
1976	2.360,5	28,4	2.968,6	37,2	-608,0	-86,5	104,0	79,5
1977	3.197,5	35,5	3.924,6	32,2	-727,2	-19,6	106,6	81,5
1978	3.762,5	17,7	4.714,7	20,1	-952,2	-30,9	104,4	79,8
1979	4.415,8	17,4	6.130,2	30,0	-1.714,4	-80,0	94,3	72,0
1980	5.183,7	17,4	6.882,9	12,3	-1.699,2	0,9	98,5	75,3
1981	6.066,3	17,0	8.352,8	21,4	-2.286,5	-34,6	95,0	72,6
1982	7.226,6	19,1	8.654,8	3,6	-1.428,1	-37,5	109,3	83,5
1983	8.816,8	22,0	9.353,9	8,1	-537,1	62,4	123,3	94,3
1984	11.297,5	28,1	11.316,2	21,0	-18,7	96,5	130,6	99,8
1985	12.371,1	9,5	11.971,3	5,8	399,7	2237,9	135,2	103,3
1986	11.902,9	-3,8	10.946,8	-8,6	956,1	139,2	142,3	108,7
1987	13.616,0	14,4	11.624,7	6,2	1.991,3	108,3	153,3	117,1
1988	15.623,9	14,7	12.970,1	11,6	2.653,9	33,3	157,6	120,5
1989	18.534,4	18,6	15.597,8	20,3	2.936,7	10,7	155,5	118,8
1990	18.203,9	-1,8	15.832,1	1,5	2.371,7	-19,2	150,4	115,0
1991	19.070,1	4,8	16.317,2	3,1	2.752,9	16,1	152,9	116,9
1992	21.260,2	11,5	16.753,9	2,7	4.506,4	63,7	166,0	126,9
1993	25.178,5	18,4	18.899,7	12,8	6.278,9	39,3	174,3	133,2
1994	28.890,9	14,7	21.945,4	16,1	6.945,5	10,6	172,3	131,6
1995	35.330,1	22,3	26.180,9	19,3	9.149,2	31,7	176,6	134,9
1996	38.608,9	9,3	28.479,5	8,8	10.129,6	10,7	177,4	135,6
1997	44.868,0	16,2	32.863,5	15,4	12.004,5	18,5	178,6	136,5
1998	57.321,8	27,8	39.715,0	20,8	17.606,7	46,7	188,9	144,3
1999	66.956,2	16,8	44.327,1	11,6	22.629,1	28,5	197,6	151,1
2000	83.888,9	25,3	55.908,8	26,1	27.980,1	23,6	196,3	150,0
2001	92.689,9	10,5	57.384,2	2,6	35.305,7	26,2	211,3	161,5
2002	93.610,3	1,0	55.456,3	-3,4	38.154,0	8,1	220,9	168,8
2003	82.125,5	-12,3	47.518,1	-14,3	34.607,5	-9,3	226,1	172,8

VIR: Budgetary and Economic Statistics, 2004, str. 27.

Tabela 3: Zaposlenost in struktura zaposlenih v irskem gospodarstvu za obdobje 1970 - 2002

Zaposlenost								
Leto	Št. zaposlenih v kmetijstvu, gozdarstvu in ribištvu			Št. zaposlenih v nekmetskih dejavnostih			Celotno št. zaposlenih	
	v 000	1973 = 100	Delež vseh zaposlenih v kmetijstvu,...	št. v 000	1973 = 100	Delež vseh zaposlenih v nekmetskih dejavnostih	v 000	1973 = 100
PES¹								
1970	283	110,98	26,88	770	94,83	73,12	1.053	98,69
1971	272	106,67	25,93	777	95,69	74,07	1.049	98,31
1972	265	103,92	25,19	787	96,92	74,81	1.052	98,59
1973	255	100,00	23,90	812	100,00	76,10	1.067	100,00
1974	244	95,69	22,55	838	103,20	77,45	1.082	101,41
1975	238	93,33	22,18	835	102,83	77,82	1.073	100,56
1976	232	90,98	21,80	832	102,46	78,20	1.064	99,72
1977	228	89,41	21,05	855	105,30	78,95	1.083	101,50
1978	226	88,63	20,36	884	108,87	79,64	1.110	104,03
1979	221	86,67	19,30	924	113,79	80,70	1.145	107,31
1980	209	81,96	18,08	947	116,63	81,92	1.156	108,34
1981	196	76,86	17,10	950	117,00	82,90	1.146	107,40
1982	193	75,69	16,84	953	117,36	83,16	1.146	107,40
1983	189	74,12	16,81	935	115,15	83,19	1.124	105,34
1984	181	70,98	16,41	922	113,55	83,59	1.103	103,37
1985	171	67,06	15,85	908	111,82	84,15	1.079	101,12
1986	168	65,88	15,54	913	112,44	84,46	1.081	101,31
1987	164	64,31	15,05	926	114,04	84,95	1.090	102,16
1988	165	64,71	15,14	925	113,92	84,86	1.090	102,16
ILO								
1988	171	67,06	15,39	940	115,76	84,61	1.111	104,12
1989	168	65,88	15,12	943	116,13	84,88	1.111	104,12
1990	175	68,63	15,09	985	121,31	84,91	1.160	108,72
1991	158	61,96	13,67	998	122,91	86,33	1.156	108,34
1992	157	61,57	13,48	1.008	124,14	86,52	1.165	109,18
1993	150	58,82	12,68	1.033	127,22	87,32	1.183	110,87
1994	147	57,65	12,05	1.073	132,14	87,95	1.220	114,34
1995	149	58,43	11,62	1.133	139,53	88,38	1.282	120,15
1996	141	55,29	10,61	1.188	146,31	89,39	1.329	124,55
1997	142	55,69	10,29	1.238	152,46	89,71	1.380	129,33
1998	135	52,94	9,03	1.360	167,49	90,97	1.495	140,11
1999	136	53,33	8,55	1.455	179,19	91,45	1.591	149,11
2000	131	51,37	7,84	1.540	189,66	92,16	1.671	156,61
2001	120	47,06	6,99	1.597	196,67	93,01	1.717	160,92
2002	121	47,45	6,91	1.629	200,62	93,09	1.750	164,01

VIR: Budgetary and Economic Statistics, 2004, str. 54.

Opombe:

1 Merjenje zaposlenosti in nezaposlenosti s strani mednarodne organizacije za delo (International Labour Organisation - ILO) je standardizirano in je mednarodno primerljivo. Ti podatki niso neposredno primerljivi s tistimi, katerih meritev je opravila organizacija "Principal Economic Status - PES". Meritev, opravljena na podlagi ILO opredeljuje kot zaposlene tudi tiste ljudi, ki so na teden opravili vsaj eno uro dela, zato je zaposlenost, merjena s strani te organizacije višja, od tiste merjene s strani PES.

Tabela 4: Število nezaposlenih v 000 in stopnja nezaposlenosti v % za obdobje 1973 - 2002

Nezaposlenost		
Leto	v 000	Stopnja nezaposlenosti v %
1973	62	6,1
1974	67	7,8
1975	107	12,2
1976	108	12,3
1977	106	11,8
1978	99	9,2
1979	90	6,3
1980	101	9,7
1981	126	9,9
1982	147	11,4
1983	183	14,1
1984	204	16,0
1985	226	17,3
1986	227	17,4
1987	232	17,7
1988	218	16,3
1989	197	15,0
1990	172	12,9
1991	199	14,7
1992	207	15,1
1993	220	15,7
1994	211	14,7
1995	178	12,2
1996	179	11,9
1997	159	10,3
1998	127	7,8
1999	97	5,7
2000	75	4,3
2001	65	3,7
2002	77	4,2

VIR: Budgetary and Economic Statistics, 2004, str. 63.

Tabela 5: Vplačila in prejemki iz proračuna Evropske unije za obdobje 1973 - 2003

Vplačila in prejemki iz proračuna EU				
Leto	Prejemki iz proračuna EU v mio €	Prejemki iz proračuna EU v mio €	Neto prejemki v mio €	% BDP
1973	47,1	5,7	41,4	1,2
1974	85,6	7,0	78,6	2,0
1975	138,5	12,4	126,1	2,6
1976	151,7	17,0	134,7	2,3
1977	346,5	28,1	318,4	4,4
1978	520,9	58,5	462,4	5,4
1979	671,8	77,0	594,8	5,9
1980	711,8	112,9	598,9	5,0
1981	643,5	133,8	509,7	3,5
1982	764,5	173,6	590,9	3,5
1983	924,0	234,5	689,5	3,6
1984	1.100,5	257,1	843,4	4,0
1985	1.433,2	270,8	1.162,4	4,9
1986	1.455,9	305,1	1.150,8	4,6
1987	1.397,1	324,0	1.073,1	4,0
1988	1.474,9	314,6	1.160,3	4,0
1989	1.644,7	362,6	1.282,1	4,0
1990	2.210,6	359,2	1.851,4	5,4
1991	2.795,0	442,1	2.352,9	6,5
1992	2.531,9	448,7	2.083,2	5,5
1993	1.850,9	575,8	1.275,1	5,5
1994	2.338,1	641,9	1.696,2	3,8
1995	2.568,7	689,2	1.879,5	3,8
1996	2.818,2	687,1	2.131,1	4,0
1997	3.179,9	652,0	2.527,9	3,8
1998	3.015,9	989,4	2.026,5	2,6
1999	2.678,9	1.051,0	1.627,9	1,8
2000	2.602,1	1.075,0	1.527,1	1,5
2001	2.488,8	1.220,0	1.268,8	1,1
2002	2.513,1	1.011,2	1.501,9	1,2
2003	2.611,6	1.190,4	1.421,2	1,1

VIR: Budgetary and Economic Statistics, 2004, str. 10.

Tabela 6: Razdelitev prejemkov iz proračuna Evropske unije za obdobje 1973 - 2003

Razdelitev prejemkov iz proračuna EU v mio €							
Leto	EAGGF ¹ »Guarantees«	EAGGF »Guidance«	ESF ²	ERDF ³	Kohezijski sklad	Drugo ⁴	Skupaj
1973	47,1	-	-	-	-	0,0	47,1
1974	81,0	-	4,6	-	-	0,0	85,6
1975	129,8	0,8	5,1	2,3	-	0,6	138,6
1976	129,5	3,3	5,8	10,8	-	2,3	151,7
1977	311,2	9,4	10,4	10,8	-	4,7	346,5
1978	464,2	12,3	24,5	14,1	-	5,7	520,8
1979	503,5	23,5	36,6	32,4	-	75,9	671,9
1980	483,9	40,4	59,3	58,9	-	69,3	711,8
1981	386,8	53,2	57,5	69,3	-	76,7	643,5
1982	437,2	75,7	92,9	83,9	-	74,8	764,5
1983	560,8	80,9	117,7	73,9	-	90,7	924,0
1984	818,5	62,6	107,0	82,8	-	29,6	1.100,5
1985	1.062,3	70,9	179,4	96,5	-	24,1	1.433,2
1986	1.122,5	59,2	161,8	97,9	-	14,6	1.456,0
1987	939,1	86,2	245,7	111,0	-	15,1	1.397,1
1988	1.064,7	81,8	161,0	164,6	-	2,9	1.475,0
1989	1.223,3	97,4	176,0	143,4	-	4,7	1.644,8
1990	1.633,8	119,2	163,2	285,8	-	8,6	2.210,6
1991	1.694,3	182,0	470,7	434,1	-	13,8	2.794,9
1992	1.414,0	187,2	352,1	564,5	-	14,1	2.531,9
1993	1.627,6	159,9	395,7	89,7	52,8	25,4	2.351,1
1994	1.490,3	166,2	351,8	223,0	86,7	20,1	2.338,1
1995	1.460,5	181,5	325,3	454,7	129,5	17,5	2.569,0
1996	1.732,6	191,2	321,1	377,2	174,1	22,0	2.818,2
1997	1.929,8	210,7	344,1	452,3	206,6	36,6	3.180,1
1998	1.618,7	235,7	397,6	596,8	143,4	23,9	3.016,1
1999	1.723,0	106,3	265,5	265,0	290,0	29,1	2.678,9
2000	1.681,4	34,7	220,6	513,2	152,2	0,0	2.602,1
2001	1.584,3	20,7	135,0	359,5	297,1	92,3	2.488,9
2002	1.709,3	11,4	112,3	444,3	206,0	29,9	2.513,2
2003	1.945,2	16,6	107,6	334,1	172,6	35,5	2.611,6

1 Evropski kmetijski sklad (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund, EAGGF)

2 Evropski socialni sklad (European Social Fund, ESF)

3 Evropski regionalni razvojni sklad (European Regional Development Fund, ERDF)

4 Sklad za veterino, programi povezani z izobraževanjem, finančni instrument za usmerjanje ribištva (Financial Instrument for Fisheries Guidance, FIFG)

VIR: Budgetary and Economic Statistics, 2004, str. 11.